

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Управління оборотними активами підприємств роздрібної торгівлі на прикладі
ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», м. Хмельницький

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва

КВРФБС.018207.01.10.00

Виконала студентка II курсу, групи ФБСм-22-1 _____ Даяна МАХОТІНА
Підпис, дата Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник д-р екон. наук, професор _____ Ніла ХРУЩ
Науковий ступінь, посада Підпис, дата Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер: _____
Підпис, дата Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри ФБСС _____ Ніла ХРУЩ
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2023 р.

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Загальнотеоретичні основи управління оборотними активами підприємств	8
1.1 Економічний зміст, склад та класифікація оборотних активів підприємств	8
1.2 Функції, підходи та методи управління оборотними активами підприємств	20
2 Аналітичні засади управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі України	32
2.1 Аналіз стану розвитку роздрібною торгівлі України у 2018-2022 роках	32
2.2 Загальна характеристика діяльності та аналіз фінансового стану ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках	42
3 Напрями вдосконалення управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі на прикладі ТОВ «ФУДЕКСПРЕС»	58
Висновки	68
Список використаних джерел	71
Додатки	76

Вступ

Актуальність теми дослідження. Економічна роль оборотних активів підприємства полягає у забезпеченні процесу відтворення, котрий включає в себе процеси виробництва та обігу. В ринковій економіці виграють в конкурентній боротьбі підприємства, що ритмічно та стабільно. Найяскравіше це проявляється в роздрібній торгівлі, де рівень конкуренції такий великий, що змушує господарюючих суб'єктів, котрі не в змозі в повному обсязі задовольнити потреби споживача, залишати даний ринок. Оборотні активи становлять значущу частину всіх активів підприємства і визначають його стійке фінансове положення та привабливість для інвестицій. Якщо підприємство має достатню кількість необхідних елементів оборотних активів, це, зазвичай, свідчить про ефективність його діяльності. Достатність та оптимальність оборотних активів визначається за різним критеріями в процесі управління ними.

Дослідженню проблем управління оборотними активами присвячено достатньо праць вітчизняних учених, таких як: Берехтіна Л. О., Бланк І.О., Бодаренко О.С., Власова Н. О., Донін Є.О., Міокова Г.І., Носань Н.С., Перерва П.Г., Полторац А. С., Роганова, Г. О., Слав'юк Р. А., Філатова З.В., Фурса Т.П. та інших. Проте, визнаючи досягнення фундаментальних та прикладних досліджень, необхідно відзначити, що недостатньо уваги було присвячено певним теоретико-методичним та прикладним аспектам управління оборотними активами, із врахуванням специфіки галузей діяльності підприємства, особливо в умовах воєнного стану, затухання ділової активності та загальних проявів кризи в економіці.

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних та методичних положень, розробка науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі.

Для досягнення зазначеної мети у роботі були поставлені та вирішені такі завдання:

- дослідити економічну сутність оборотних активів, їх склад та істотні характеристики;
- обґрунтувати функції, чинники впливу та методи в контексті формування політики управління оборотними активами підприємств;
- здійснити аналіз стану розвитку роздрібною торгівлі України у 2018-2022 роках;
- дати загальну характеристику діяльності та оцінку стану оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках ;
- визначити напрями вдосконалення процесу управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі.

Об'єктом дослідження виступають процеси управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні положення й рекомендації щодо підвищення ефективності управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі.

Методи дослідження. В процесі написання кваліфікаційної роботи використовувалися загальнонаукові методи дослідження, а саме: теоретичне узагальнення (для визначення сутності економічних категорій «оборотні активи», «управління оборотними активами»); методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, статистичного аналізу (під час дослідження закономірностей та характерних рис стану підприємств галузі роздрібною торгівлі в Україні); методи логічного узагальнення, порівняння, групування та систематизації (під час виявлення переваг та недоліків в управлінні оборотним активами підприємства роздрібною торгівлі); логічне узагальнення (обґрунтування складових алгоритму управління оборотними активами ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» та етапів його застосування).

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є законодавчі акти та нормативно-правові документи, що регулюють діяльність суб'єктів

господарювання, в цілому, та у сфері торгівлі, зокрема, статистичні дані ДССУ щодо результатів діяльності підприємств в Україні, фінансова звітність ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 роки, наукові праці зарубіжних та вітчизняних науковців з теми дослідження.

Наукова новизна одержаних у кваліфікаційній роботі результатів полягає у наступному:

дістало подальшого розвитку:

– трактування поняття «оборотні активи» та класифікація їх за різними класифікаційним критеріями із виділенням спрямування, що уточнює підходи до формування та реалізації політики управління оборотними активами підприємств роздрібної торгівлі;

удосконалено:

– концептуальні засади управління оборотними активами підприємств роздрібної торгівлі на основі структурування поетапного складу аналітичного забезпечення та впровадження алгоритму управління оборотними активами із оптимізацією їх за критерієм максимізації прибутку, що підвищує ефективність управлінського процесу та сприяє вдосконаленню управління оборотними активами підприємств роздрібної торгівлі.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на IV Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2023 р., м. Хмельницький, ХНУ) та опубліковані у науковій праці (обсягом 0,2 друк.арк).

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, робота вміщає 25 таблиць, 15 рисунків, 3 додатки та список використаних джерел із 48 найменувань.

1 Загальнотеоретичні основи управління оборотними активами підприємств

1.1 Економічний зміст, склад та класифікація оборотних активів підприємств

У процесі ведення своєї господарської діяльності підприємство володіє певними видами майна як у матеріальній, так і у нематеріальній формах. Майно підприємства за своїм економічним змістом є його активами. У «Словнику фінансово-правових термінів» із посиланням на Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [29]. знаходимо таке визначення даного поняття: «активи (лат. *activus* – дійсний) – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [37].

Відповідно, якщо ресурси контролюються підприємством, то ведеться їх облік, і у бухгалтерському контексті «актив – частина бухгалтерського балансу, що відображає на певну дату всі наявні на даному підприємстві матеріальні цінності, кошти, боргові вимоги, належні даному підприємству або установі (борги різних осіб та установ у грошовому виразі)» [7]. У зарубіжній літературі зустрічаємо таку думку: «активи (*assets*) – все те, що має економічну цінність» [45].

Найбільш загальною, класичною навіть можна сказати, класифікацією активів є їх поділ на необоротні та оборотні. На ці дві групи вони розмежовуються за характером тієї участі, яку вони беруть у господарському процесі та швидкістю їх обороту і відповідно тривалістю перебування їх на балансі підприємства. За цією ж ознакою вони розміщені і у фінансовій звітності, а саме у Балансі (Звіті про фінансовий стан): від необоротних, що

найдовше перебувають на балансі, до оборотних, що найменше перебуватимуть на баланс і » [30].

Поняття оборотних активів побутує в економічній літературі приблизно з початку ХХ століття, а сам термін «оборотні активи» трактувався по різному, виходячи з особливостей етапів розвитку економіки. В науковій літературі спостерігається певна дискусія щодо визначення економічної сутності та навіть самої назви для даної групи активів. На даний час використовується багато суміжних термінів, наприклад, «поточні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти». Проте, на думку Носань Н.С. та Мартінович В.Г., ці категорії не можуть бути рівнозначними: «поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними економічними категоріями, які тісно взаємозалежні одна від одної, а саме спочатку оборотний капітал є інвестицією (джерелом формування), яка має бути десь розміщеною» [24].

Таким чином, оборотні активи виступають відображенням розміщення інвестованого у процесі господарської діяльності капіталу. Оборотні активи й оборотний капітал ніби як відновлюють одне одного та забезпечують таким чином безперервність процесів господарювання підприємства. Призначення оборотного капіталу проявляється в інвестуванні його вартості у складові оборотних активів задля забезпечення здійснення операційної діяльності. А оборотні активи, в свою чергу, демонструють речовий склад активів, котрі потрібні для обслуговування операційної діяльності підприємства.

В літературі відсутній єдиний підхід до трактування економічного змісту оборотних активів (таблиця 1.1).

Доволі вичерпно взаємозв'язок між категоріями «оборотний капітал», «оборотні активи» та «оборотні кошти» продемонстровано у роботі Кравченко О. С. та Іванової Г. М.: де оборотний капітал зображено «інвестиційним ресурсом для формування елементів оборотних активів, котрий авансується в оборотні активи, а оборотні кошти, будучи найбільш ліквідною

частиною оборотних активів, виконують обслуговування кругообігу капіталу» [19].

Таблиця 1.1 – Підходи науковців до трактування термінів «оборотні активи», «оборотні кошти», «оборотний капітал»

Автор, джерело	Трактування
1	2
Законодавча база	
НПСБО 1	«Оборотні активи - гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [30]
ГКУ	«Оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів» [12]
МСБО 1	«Поточні активи складаються з активів (таких як запаси та торговельна дебіторська заборгованість), які продаються, споживаються чи реалізуються як частина нормального операційного циклу, навіть якщо не очікується, що вони будуть реалізовані протягом дванадцяти місяців після кінця звітнього періоду... а також з активів, утримуваних в основному з метою продажу (приклади включають деякі фінансові активи)... та поточної частини непроточних фінансових активів» [21]
Зарубіжна наукова література	
Брейлі Р., Майєрс С., Аллен Ф.	«Поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) - це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти» [46]
Боді З., Мертон Р., Клитон Д.	«Оборотні активи - це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року (або навіть більш коротшого періоду в межах року) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.п.»[45]
Брігхем Є.	«Оборотний капітал - інвестиція фірми у короткострокові активи - готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і рахунки дебіторської заборгованості різних видів» [47]

Кінець таблиці 1.1

1	2
Вітчизняна наукова література	
Базилінська О.Я.	«Оборотні активи – це активи, що за умови нормальної господарської діяльності підприємства змінюють свою матеріально-речову форму за відносно короткий строк (менше року)» [1]
Лиса О.В.	«Оборотний капітал – це майнові цінності, споживані однократно, створені за рахунок авансування грошових коштів і прирівняних до них засобів, призначені для забезпечення безперервності планомірного процесу виробництва й реалізації продукції, які включають у себе наступні елементи: запаси сировини й матеріалів; запаси незавершеного виробництва; запаси готової продукції на складі; витрати майбутніх періодів; товари відвантажені; дебіторська заборгованість; грошові кошти» [20]
Гринюк І.	До оборотних активів підприємства відноситься та частина майна, яка використовується протягом одного виробничого циклу і повністю переносить свою вартість на вартість продукції, що виробляється, змінюючи свою натурально-речову форму [13]
Донін Є.О.	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного циклу [14]
Перерва П.Г.	«Оборотні активи – сукупність коштів, які забезпечують безперервний їх кругообіг» [26]
Слав'юк Р.А.	Оборотні активи – це ресурси, які належать підприємству і які, напевно, буде перетворено на гроші чи використано іншим чином протягом року з дати складання бухгалтерського [36]

Джерело: узагальнено на основі [1, 12, 13, 14, 20, 21, 26, 30, 36, 45, 46, 47]

Відмінність між необоротними активами та оборотними виражається в участі останніх тільки в одному виробничому циклі, протягом якого вони повністю переносять свою вартість на готову продукцію.

У законодавчій базі, зокрема НПСБО 1 регламентовано такий склад оборотних активів підприємства: «запаси; поточні біологічні активи; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти; витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи» [30].

В межах цих груп активів виокремлюються ще складові, наприклад, запаси включають в себе виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари. Дебіторська заборгованість за розрахунками деталізується в розрізі окремих груп дебіторів тощо. Наявні на дату балансу залишки коштів за різними групами оборотних активів яскраво характеризують як специфіку діяльності підприємства (сферу його господарювання), так і дають уявлення про окремі риси його фінансового стану, зокрема щодо ліквідності та платоспроможності. Наприклад, наявність на балансі поточних біологічних активів свідчатиме про діяльність підприємства у сфері тваринництва, а суттєвий обсяг товарів в поєднанні із відсутністю чи незначними залишками незавершеного виробництва та готової продукції характеризуватиме торговельне підприємство із, можливо, невеликим власним виробництвом. Через порівняння складу та обсягів оборотних активів та зобов'язань підприємства, що відображені в пасивах, робиться оцінка стану його ліквідності та платоспроможності.

Отже, склад та динаміка оборотних активів є важливим елементом в процесі формування політики управління оборотними активами та й підприємством загалом.

На рисунку 1.1 зображено виокремленні головні риси, взаємозв'язок котрих і демонструє сутність оборотних активів підприємства.

При цьому слід наголосити, що оборотні активи не є просто кількістю чи загальним обсягом ресурсів, адже в них ще прослідковується наявна можливість для розвитку підприємства у певному напрямку. Оборотні активи містять у собі майбутню економічну вигоду, тобто потенціал, що реалізується, прямо чи опосередковано, у потоці грошових коштів (cash flow) або їхніх еквівалентів.

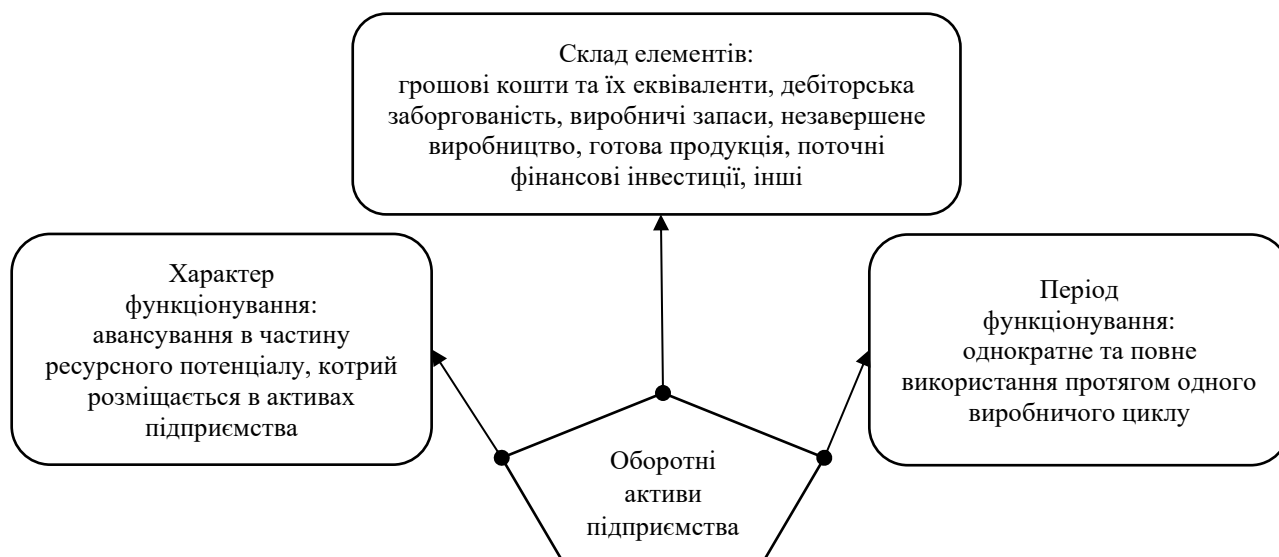

Рисунок 1.1 – Характерні риси поняття «оборотні активи» підприємства
(узагальнено на основі [2,5,9 та ін.])

Оскільки оборотні активи характеризуються активним рухом під час в процесі господарювання підприємства, то доцільно відобразити кругообіг оборотних активів підприємства (рисунок 1.2)

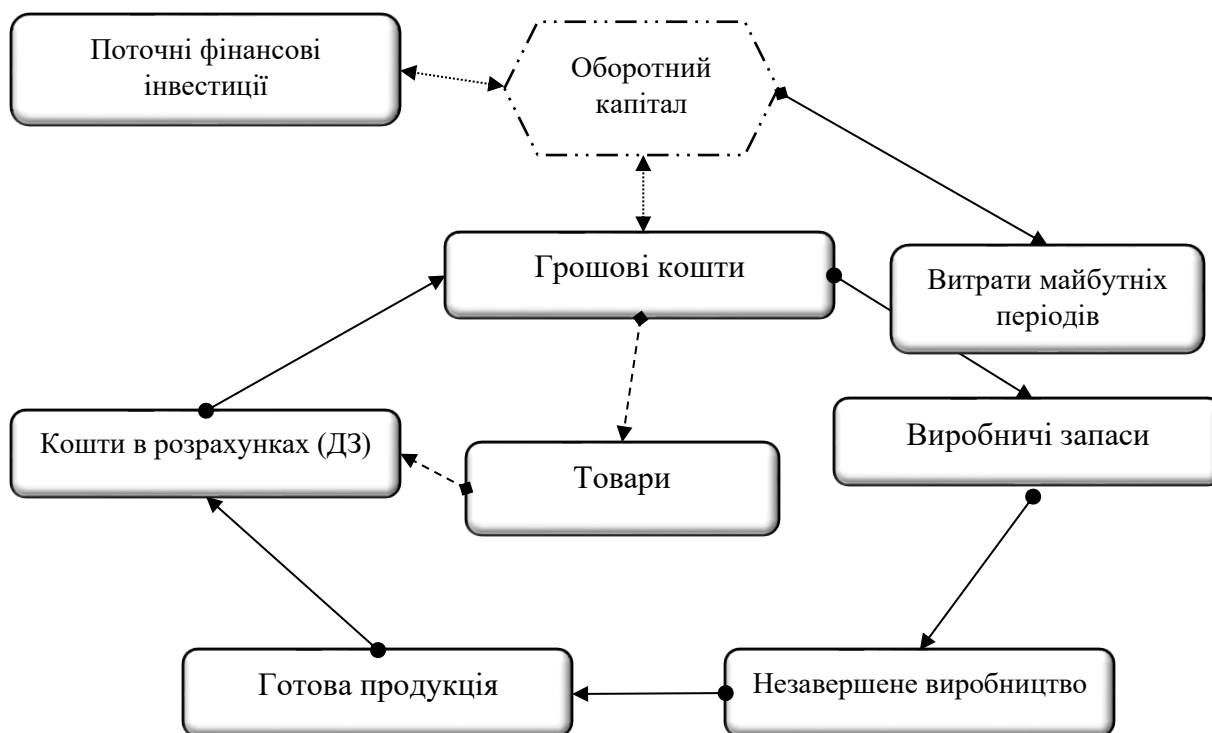

Рисунок 1.2 – Кругообіг оборотних активів підприємства
(узагальнено на основі [23, 33 та ін.])

Як можна побачити з рисунку 1.1 оборотні активи в процесі свого кругообігу постійно переходять між двома стадіями: грошовою та виробничою. Специфіка сфери, в якій працює підприємство, визначає можливу швидкість цього переходу. Зрозуміло, що для виробництва із складними технологічним процесами виробнича стадія, коли оборотні активи знаходяться у вигляді запасів та незавершеного виробництва, буде набагато довшою ніж для торговельного підприємства, у якого перебування оборотних активів у стадії «товари» дуже залежатиме від маркетингової скла управлінської діяльності.

Результати аналізу наукових досліджень дозволяють виділити галузеві особливості роздрібної торгівлі, котрі і визначатимуть специфіку оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі:

- характер комерційного циклу;
- відсутність виробничої стадії (або специфічна її природа);
- безпосередній контакт з індивідуальним споживачем.

Оборотні активи, що поряд із засобами праці і робочою силою, виступають одним із важливих компонентів продуктивних сил, впливають на виробництво та розподіл суспільного продукту як на рівні підприємства, так і на рівні економіки в цілому, тому обґрунтована та розширена класифікація цих активів має важливе значення. Його можна оцінити з двох точок зору.

По-перше, з наукової: як формування теоретичного базису для глибшого розуміння природи оборотних активів та їх місця в життєвому циклі підприємства.

По-друге, в прикладному аспекті: як можливість для підприємства визначити оптимальний склад та структуру, виміряти потребу та з'ясувати джерела фінансування оборотних активів.

В той же час єдиного вичерпного переліку класифікаційних ознак, в межах яких би повністю розкривався зміст і структура оборотних активів підприємств ще не розроблено, адже динамічне ринкове середовище «підкидає» нові виклики господарюючим суб'єктам і, відповідно, вирішуючи управлінські функції вони виділяють нові види цих активів.

Ми підтримуємо думку Власової Н.О. щодо того, що «класифікація оборотних активів дає змогу структурувати їхнє видове та змістовне розмаїття та дає можливість здійснювати контроль, управління оборотними активами на основі класифікаційних ознак [39].

Як ми побачили за результатами дослідження визначення оборотних активів практично всі автори підкреслюють їх зв'язок із операційним циклом підприємства. Хоча з цим можна і погодитись, слід відзначити, що ця характеристика є притаманною не абсолютно для всіх видів оборотних активів. Деякі з них безпосередньої участі в операційному циклі підприємства не беруть. Наприклад, це стосується грошових коштів підприємства, їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій. Зазначені активи включаються до складу оборотних не через їх участь у операційному циклі підприємства, а через їхню участь у забезпеченні поточних грошових розрахунків із контрагентами підприємства. Тому важливу роль для розробки адекватної та дієвої політики управління оборотними активами займає питання їх класифікації. Для повного розкриття сутності терміну «оборотні активи» доцільним є виділення їх конкретні види на основі певних кваліфікаційних ознак. Дослідження економічної літератури та зарубіжної та вітчизняної практики, свідчить про те, що оборотні активи класифікують за доволі широким переліком класифікаційних критеріїв, і за декотрими з яких немає єдності.

У вузькому сенсі, для потреб обліку та аналізу оборотних активів, напевно, вистачило б і розмежування їх за статтями Балансу відповідно до НП(С)БО 1, проте для ефективного управління оборотними активами і прийняття обґрунтованих управлінських рішень потрібно спиратись на більш розширений варіант класифікації оборотних активів за сутнісним їх характеристиками.

За результатами проведеного дослідження наукових джерел можемо запропонувати узагальнену класифікацію оборотних активів (таблиця 1.2)

Таблиця 1.2 – Узагальнена класифікація оборотних активів підприємства за різними класифікаційними ознаками

Класифікаційний критерій	Види оборотних активів	Автори, джерело	Сфера застосування
1	2	3	4
За майновою ознакою	- предмети праці; - грошові кошти; - засоби у розрахунках; - предмети обігу; - відвернені активи;	Власова Н.О. та ін.[39]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	термінологія
Залежно від участі в кругообігу	- оборотні активи у сфері виробництва; - оборотні активи у сфері обігу;	Берехтіна Л.О. [2]; Поддєрьогін А. М. [27]; Носов П. Л. [25]; Чухно І. С. [44]; Гаценко-Колумбет О. П. [11]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М.П.[33]; А. С. Полторак [28]	управління оборотними активами;
За ступенем використання	- ті, що перебувають в експлуатації або інвестиційній діяльності; - ті, що тимчасово не використовуються;	Власова Н.О. та ін.[39].	термінологія; аудит, облік та аналіз
За характером джерел фінансування	- валові оборотні активи; - чисті оборотні активи; - власні оборотні активи;	Міокова Г.І., Буряк В.О. [22]; Сікора І. [34]; Носов П. Л. [25]; Чухно І. С. [44]; Гаценко-Колумбет О. П. [11]	аудит, облік та аналіз
За періодом функціонування	- постійна частини оборотних активів; - змінна частина оборотних активів;	Берехтіна Л.О. [2]; Носов П. Л. [25] Чухно І. С. [44]; Гаценко-Колумбет О. П. [11]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	управління оборотними активами;
Залежно від планування та регулювання	- ненормовані; - нормовані;	Міокова Г.І., Буряк В.О. [22]; Поддєрьогін А. М. [27]; Берехтіна Л.О. [2]; Гаценко-Колумбет О. П. [11]; Власова Н.О. та ін.[39]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	управління оборотними активами; аналіз, облік та аудит

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
За видами	- запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; - запаси готової продукції; - дебіторська заборгованість; - грошові кошти; - інші види;	Міокова Г.І., Буряк В.О. [22]; Поддєрьогін А. М. [27]; Сікора І. [34]; Гаценко-Колумбет О. П. [11];	управління оборотними активами
За ступенем ліквідності	- абсолютноліквідні; - швидко ліквідні; - малоліквідні;	Сікора І. [34]; Носов П. Л. [25] Чухно І. С. [44]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	управління оборотними активами
За формою	- монетарні (фінансові); - немонетарні (речова, матеріальна форма);	Носов П. Л. [25] Чухно І. С. [44]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	управління оборотними активами; аналіз, облік та аудит
За ступенем ризику	- неприпустимий (оборотні активи з високим ризиком вкладення); - підвищений (оборотні активи з середнім ризиком вкладення); - виправданий (оборотні активи з мінімальним ризиком вкладення);	Сікора І. [34]; Носов П. Л. [25] Чухно І. С. [44];	управління оборотними активами
За рівнем цінності	- мінімально можливої цінності; - середньої можливої цінності; - потенційно високої можливої цінності	Власова Н.О. та ін.[39];	управління оборотними активами
За ступенем захищеності від інфляції	- оборотні активи, що не піддаються знеціненню; - оборотні активи, що піддаються знеціненню;	Сікора І. [34]; Носов П. Л. [25] Чухно І. С. [44];	управління оборотними активами
За функціональним призначенням	- виробничі; - невиробничі;	Власова Н.О. та ін.[39];	термінологія; аудит, облік та аналіз
За часом перебування в кругообігу	- початкові; - функціональні; - накопичені;	Чухно І. С. [44];	управління оборотними активами

Кінець таблиця 1.2

1	2	3	4
За характером участі у операційному процесі	- оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства; - оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл підприємства;	Міокова Г.І., Буряк В.О. [22]; Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33];	управління оборотними активами
За фінансовими джерелами формування	- власні оборотні активи; - залучені оборотні активи; - валові оборотні активи; - чисті оборотні активи;	Рубаха В.М., Цюпа М.-М. П. [33]; Полторак А. С. [28]	управління оборотними активами
За спрямуванням*	- спрямовані на фінансування поточної потреби в оборотних коштах; - спрямовані на розвиток.		управління оборотними активами

Джерело : узагальнено на основі [2, 11, 22, 25, 27, 28, 33, 39, 44]

* запропоновано автором

Слід зауважити, що в економічній літературі зустрічаються ще й інші класифікаційні критерії для виокремлення видів оборотних активів. Наприклад, наводиться класифікація «за ступенем агрегованості оборотних активів, за характером знаходження активів стосовно підприємства, за можливістю багатоцільового використання, за ступенем відтворюваності, за динамічністю змін тощо» [39]. Проте названі критерії чи доповнюють вже розглянуті, чи характеризують окремі випадки для поодиноких підприємств, а окрім того, необхідно усвідомлювати умовність будь-якої класифікації, що є доцільна відповідно до поставленої мети дослідження.

Серед усього розмаїття класифікаційних критеріїв, на нашу думку, слід наголосити важливості, в контексті саме управління оборотними активами, на виокремленні таких як: джерела формування (фінансування), участь у кругообігу, ліквідність та нормування.

Співвідношення власних та залучених ц джерел у процесі фінансування оборотних коштів потрібно контролювати з точки зору ризикованості погіршення фінансового стану. Фінансовим чинником, котрий визначає

потребу у власних оборотних активах, виступає можливість залучення позикових коштів задля формування оборотних активів.

Розмежування оборотних активів між сферами виробництва та обігу впливає із особливостей процесів, що відбуваються на цих стадіях, адже саме у роздрібній торгівлі, як відзначено вище, практично відсутня стадія виробництва, тому управління оборотними активами буде сконцентроване саме на фондах обігу та їх специфіці.

Також, суттєвим критерієм розмежування оборотних активів є їх ліквідність, що знову ж таки впливає із ризикованості погіршення фінансового стану підприємства. Беручи до уваги відмічену вище особливість роздрібною торгівлі, тобто відсутність виробничої стадії в обороті капіталу та домінування фондів обігу, то структурні зміни відбуватимуться саме між товарами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами. Більшість економістів-дослідників наголошують, що запаси підприємств торгівлі є переважно товарними, їх питома вага може досягати до 90% всіх оборотних активів. На перше місце в управлінні цими товарами виходить їх розподіл за критерієм ліквідності, проте не з точки зору фінансів, а збутової політики та маркетингу, аби уникнути «затоварювання полиць», протермінування термінів придатності та псування товарів, а отже і отримання збитків.

До особливостей формування запасів товарів роздрібною торгівлі відносять: «високий ступінь залежності їх розміру і асортименту від попиту населення; високий ступінь залежності розміру товарообігу та інших результативних показників торгового підприємства від наявності товарних запасів; вплив властивостей і характеристик самого товару на розмір запасу з точки зору умов доставки, ритмічності виробництва, тривалості та можливостей зберігання» [10].

Розподіл оборотних активів на нормовані та ненормовані обумовлений принципом економічної доцільності, метою якої є досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат, адже визначення нормативів за певними статтями дозволяє забезпечити підприємству оптимальну потребу в коштах.

Однак, специфіка роздрібно́ї торгівлі зумовлює домінування в активах тих, що належать до фондів обігу, а отже не є нормованими. Проте у випадку великих торгових мереж, котрі можуть мати невеликі власні виробничі потужності, наприклад, кулінарія, випічка та кондитерка, тоді нормування виробничих запасів є важливим напрямком в управлінні оборотним активами.

Слід відмітити, що узагальнена класифікація оборотних активів в першу чергу носить наукове, а вже потім прикладне значення, що дає можливість сформулювати чітке розуміння сутності цих активів та розробити гнучку систему аналізу та управління ними з метою забезпечення безперебійності та ефективності діяльності підприємства.

1.2 Функції, підходи та методи управління оборотними активами підприємств

У широкому сенсі, управління являє собою «особливий вид інтелектуальної діяльності, що застосовує різноманітні засоби і методи впливу на процеси» [42], а також «процес прийняття рішень та координації ресурсів з метою досягнення конкретних цілей» [16]. Відповідно, зводячи дане поняття до оборотних активів підприємства, можемо визначити, що в даному випадку мова йтиме про діяльність управлінського персоналу підприємства в частині прийняття рішень щодо планування, авансування коштів та моніторингу наявності та руху оборотних активів у процесі господарювання підприємства задля забезпечення його безперебійності та отримання позитивних фінансових результатів. Дослідження поняття «управління оборотними активами підприємства» дозволяє зробити узагальнення підходів науковців до визначення його сутності (таблиця 1.3). До основних функцій управління належать планування, організація, координація, спрямування та контроль. Управління ж оборотними активами має дуальну природу: з одного боку, це

визначення оптимального обсягу та структури оборотних активів, потрібних для забезпечення діяльності підприємств, а з іншого боку – пошук джерел фінансування цього визначеного обсягу оборотних активів.

Таблиця 1.3 – Підходи науковців до визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства»

Автор	Визначення
Бланк І.А.	«Управління оборотними активами підприємства – це формування необхідного обсягу й складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їхнього фінансування»[3]
Бондаренко О. С.	«Управління оборотними активами підприємства – це обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо трьох основних напрямів: управління дебіторською заборгованістю; управління грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями; управління запасами» [5]
Поддєрьогін А.М. -	«Управління оборотними активами підприємства – це комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення умов оптимізації й безперервного процесу їхнього обсягу, формування достатнього їхнього обсягу, раціональної структури й ефективної організації їх використання » [27]
Власова Н.О. та ін.	«Управління оборотними активами підприємства – це складова фінансового й операційного менеджменту, що являє собою цілеспрямовану діяльність пов'язану із визначенням величини оборотних активів, контролем над їх формуванням і використанням і створенням відповідних організаційних передумов» » [39]
Філатова З.В., Ротанова А.Г.	«Управління оборотними активами підприємства – це система цілеспрямованої взаємодії між об'єктом (елементами оборотних активів і джерелами їх фінансування) та суб'єктом управління (органами управління підприємства) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів й інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування з урахуванням дії на них факторів внутрішнього і зовнішнього середовища» [40]

Джерело : узагальнено на основі [3, 5, 27, 39, 40]

Управління оборотними активами для підприємств роздрібною торгівлі представляється нам найбільш важливою частиною системи операційного та фінансового менеджменту, що обумовлено суттєвим обсягом саме оборотних в складі всіх активів торгівлі, її високою рухливістю та мобільністю переходу між стадіями кругообігу, і відповідно практично вирішальним впливом на обсяги продажів, рівні ліквідності, платоспроможності та рентабельності підприємства.

У наукових праць щодо проблем управління оборотними активами зміст даного поняття визначається «процесом впливу на обсяг і структуру оборотних активів, а також джерела їх формування з метою підвищення ефективності використання» [38]. У даному визначенні підкреслюються зміст управління в якості процесу впливу; об'єкти управління, а саме: обсяг, структура та джерела; і відповідна мета – забезпечити ефективність використання оборотних активів.

Важливе значення для управління оборотними активами має визначення завдань та функцій. Наприклад, Фурса Т.П. ставить такі завдання як: «забезпечення оборотними ресурсами поточної діяльності; своєчасне здійснення поточних розрахунків; підтримка ліквідності підприємства; підвищення ефективності використання оборотних ресурсів» [43].

На базі проведеного дослідження літературних джерел, можемо узагальнити основні завдання проведення цього процесу на рівні торговельного підприємства, а саме:

- визначення оптимального (обґрунтованого) обсягу та структури оборотних активів;
- мінімізація витрат на фінансування та підтримку їх обґрунтованого обсягу;
- забезпечення максимальної дохідності (рентабельності) оборотних активів при припустимому рівні ризику;
- забезпечення платоспроможності підприємства на базі контролю ліквідності активів;
- оптимізація обороту оборотних активів.

Оснoву реалізації управління становлять його функції. Слід зауважити, що самі оборотні активи в процесі свого функціонування виконують функції: виробничу (забезпечення безперервності процесу виробництва та перенесення вартості на створений продукт) та розрахункову (обслуговування кругообігу коштів та перехід з товарної форми в грошову).

Традиційно в економічній літературі функцій управління оборотним активами виділяють три (рисунок 1.3).

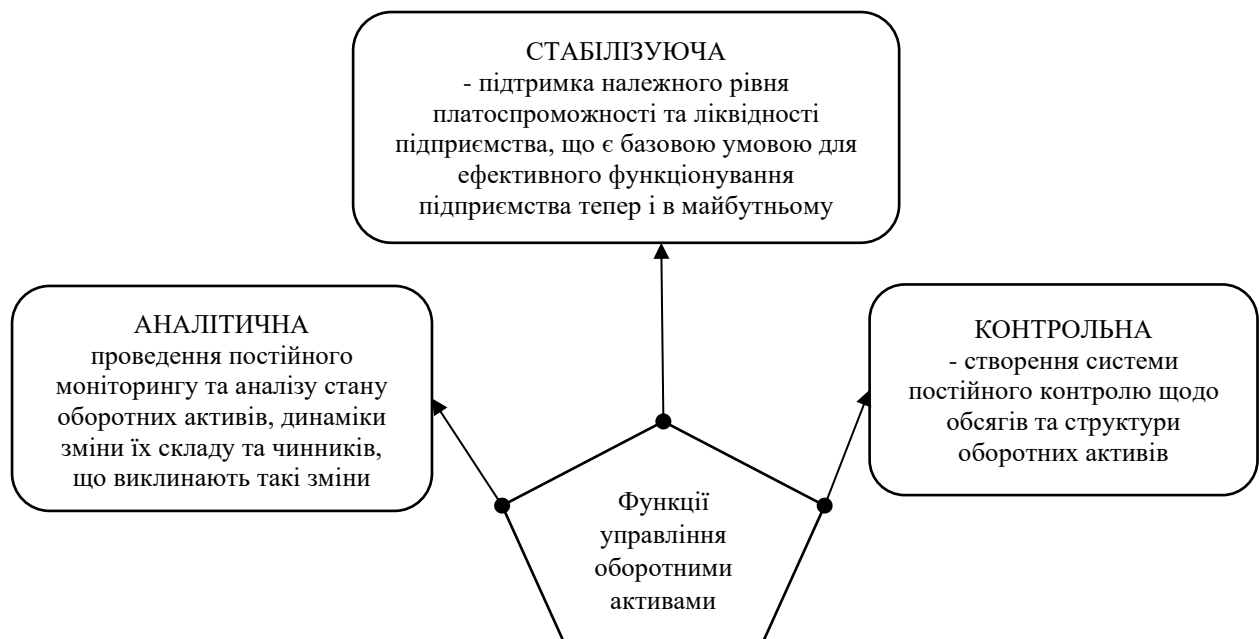

Рисунок 1.3 – Основні функції управління оборотними активами
(побудовано на основі [8, 33])

Отже, до об'єктів управління належить загальний обсяг оборотних активів, а також їх склад за основними видами (товарні запаси, дебіторська заборгованість та грошові кошти) і структура (відсоткове співвідношення різних видів).

Зважаючи на підкреслену вище дуальну природу даного виду управлінської діяльності можемо виокремити два складових підпроцеси:

- підпроцес управління формуванням, тобто визначення обсягу, складу та оптимізація структури оборотних коштів;

– підпроцес управління фінансуванням, тобто визначення переліку джерел фінансування та їх оптимальне співвідношення за допустимого рівня ризику.

– складність, значимість та індивідуалізація процесів управління оборотними активами підприємств обумовлені великим обсягом фінансових ресурсів, що вкладаються в їх розвиток, різноманітністю їх видів, динамікою трансформацій та їх роллю в прискоренні руху обороту капіталу. Вони також грають ключову роль в забезпеченні постійної платоспроможності, рентабельності та інших показників фінансового стану підприємства. Якщо підпроцес фінансування оборотних активів входить у сферу відповідальності фінансового менеджменту, то підпроцес формування оборотних активів впливає з мети та завдань вже операційного менеджменту. Сукупність цих завдань та механізмів їх виконання повинна знаходити відображення в політиці формування оборотних активів, що розглядається в якості окремого елемента загальної системи управління.

Беручи за основу визначені завдання, хочемо наголосити на потребі досягнення максимально можливої дохідності, що може забезпечити використання оборотних активів, із врахуванням потенційного рівня ризику. Загалом, на оцінці співвідношення категорій «дохід – ризик» будується розмежування різних підходів та політик управління, не лише щодо оборотних активів. Отже, виділяються підходи до управління оборотними активами залежно від напрямів та об'єктів управління (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Узагальнена класифікація підходів до управління оборотними активами

Автори, джерело	Класифікаційна ознака чи елемент управління	Підходи до управління оборотними активами
1	2	3
Роганова Г. О. [32]; Фурса Т.П. [43]	За об'єктом управління (ознака)	- як сукупність елементів оборотних активів підприємства; - як сукупність фінансових джерел, залучених для формування оборотних активів

Кінець таблиці 1.4

1	2	3
Бодаренко О.С. [5]; Брушко Г. В. [6]; Власова Н.О. [39];	За типом формування оборотних активів (ознака)	- агресивний підхід, що допускає мінімізацію обсягів усіх елементів оборотних активів; - поміркований підхід, що допускає збереження обсягів видів оборотних активів на рівні гарантування платоспроможності; - консервативний підхід, що допускає накопичення значного обсягу оборотних активів задля мінімізації ризику неплатоспроможності
Дядін А. С. [15]; Стратійчук В. [38];	За структурою оборотних активів (ознака)	- з позиції забезпечення платоспроможності (узгодження структури активів та пасивів за термінами); - з позиції забезпечення фінансової стійкості (узгодження структури активів та пасивів за джерелами походження)
Близнюк О. П. [4]	Комплексність управління (елемент)	Підхід до управління, що використовує виділення таких показників, як «власні обігові кошти», «поточні фінансові потреби»
Нога Д. Г. [23]	Час функціонування (елемент)	Підхід до управління, що застосовує виділення циклів виробничо-господарського процесу, з метою аналізу їх тривалості в статичній та динамічній
Рубаха М. В., Цюпа М.-М. П. [33]; Сікора І. [34];	Оборотність елементів (елемент)	Підхід до управління, що використовує як основу розрахунок коефіцієнтів оборотності, прив'язка результатів діяльності до конкретного елемента оборотних активів

Джерело : узагальнено на основі [4, 5, 6, 15, 23, 33, 34, 38, 39, 43]

Наведена узагальнена класифікація підходів щодо управління оборотними активами має спростити процедуру відбору методів для аналізу стану оборотних активів, джерел їх фінансування, а також дозволяє детально досліджувати зв'язки між елементами та циклами обороту оборотних активів, та із фінансовими потоками підприємства. Обрання підприємством того чи іншого підходу щодо управління оборотними активами або ж формування відповідної політики відбувається під впливом низки чинників, що традиційно розподіляються на чинники зовнішнього та внутрішнього середовища.

На рисунку 1.4 наведено їх систематизоване представлення із урахування специфіки торговельної галузі.

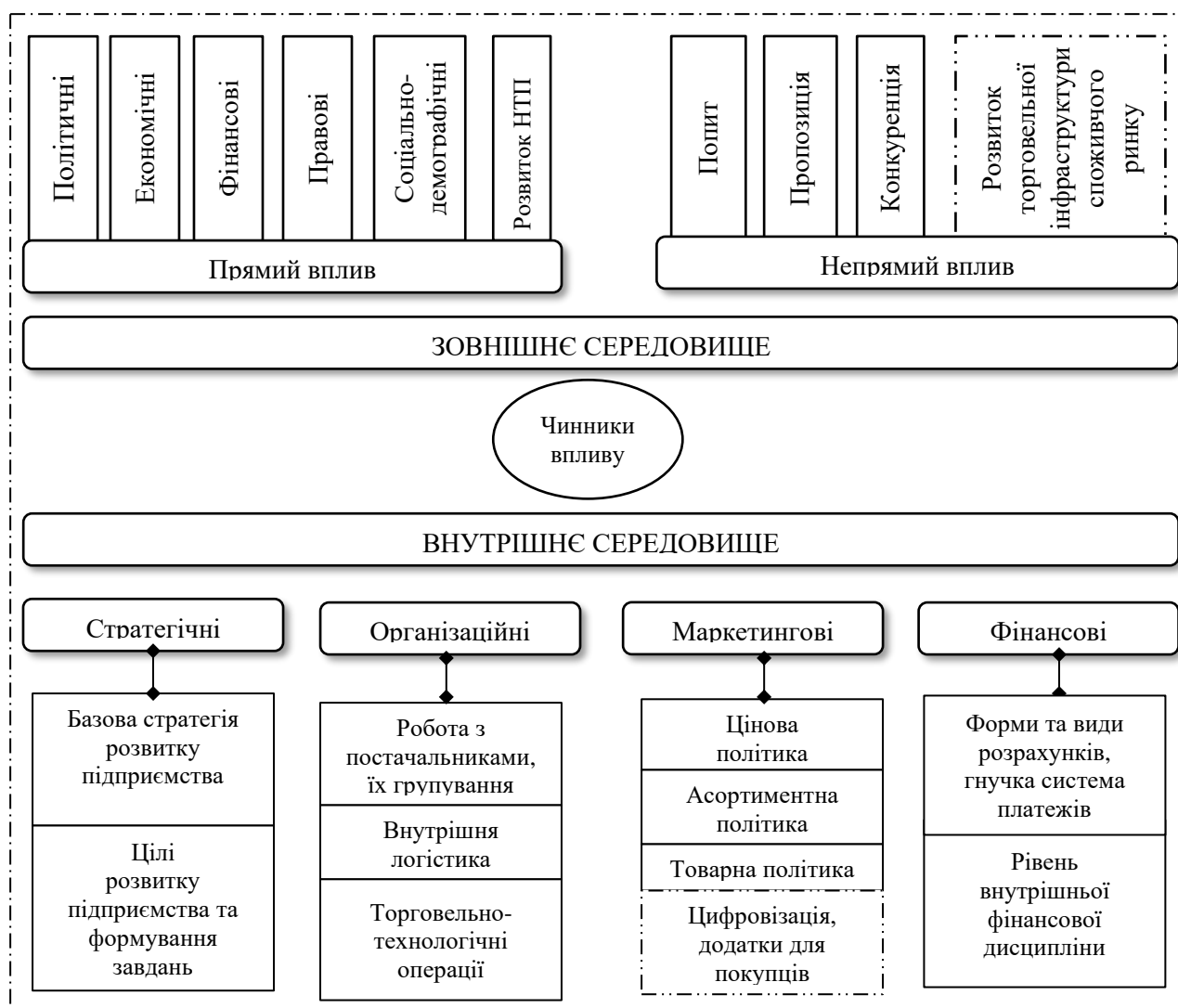

Рисунок 1.4 – Систематизація чинників впливу на формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі
(узагальнено та побудовано на основі [10, 15, 39])

Запропонована схема дозволяє враховувати перелічені чинники під час прийняття управлінських рішень щодо формування оптимальних за сумами та структурою оборотних активів для підприємств роздрібної торгівлі з метою забезпечення ефективності їх діяльності. Розглянемо більше детально типи політики управління оборотними активами, що виділено у науковій літературі за ознакою специфіки формування оборотних активів та оцінкою співвідношення «дохід – ризик» (рисунок 1.5)

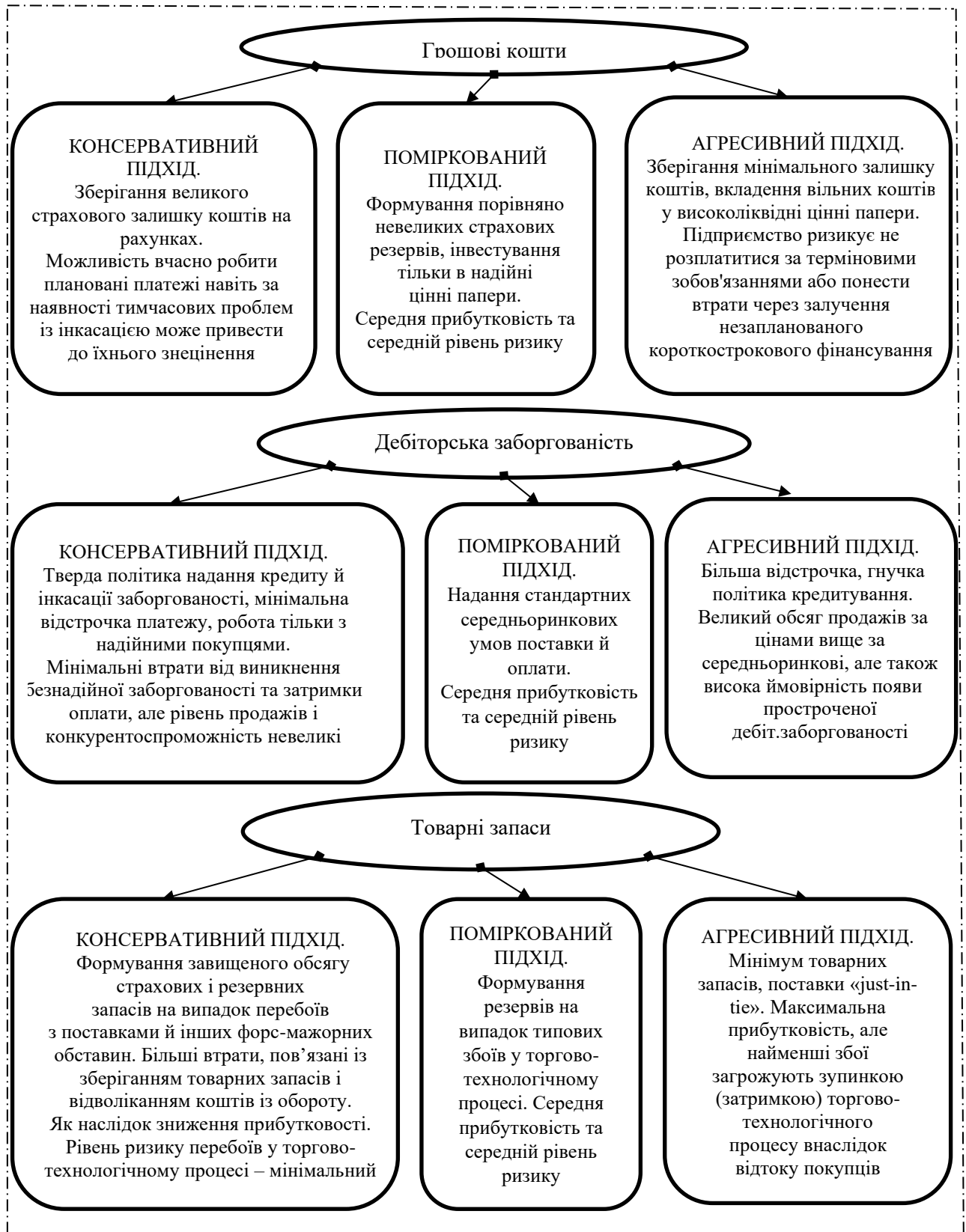

Рисунок 1.5 – Зміст підходів до управління основними елементами оборотних активів підприємства сфери торгівлі (узагальнено та побудовано на основі [9, 23, 39])

Обраний підхід щодо формування оборотних активів або ж тип політики формування оборотних активів відображає різні рівні співвідношення ефективності їх використання (доходу отриманого) та ризику, якому піддається підприємства, визначає суму цих коштів і їх рівень по відношенню до обсягу діяльності (товарообороту) торговельного підприємства.

У зарубіжній та вітчизняній практиці підприємства використовують різні методи управління своїми оборотними активами, зокрема:

- метод коефіцієнтів – прийняття управлінських рішень на основі розрахунку показників, що характеризують стан оборотних активів та джерел їх формування, а також ефективність їх використання;

- нормування – визначення потреби в оборотних коштах на основі організації процесу виробництва, умов постачання ТМЦ та умов реалізації готової продукції, що застосовується лише до виробничих фондів, готової продукції на складі;

- метод АВС – прийняття управлінських рішень на основі групування оборотних активів за ступенем цінності та виокремлення груп оборотних активів залежно від рівномірності їх споживання у процесі виробництва;

- оптимізація – прийняття управлінських рішень на основі економіко-математичних моделей.

Спираючись на узагальнені вище концептуальні засади щодо управління оборотними активами процес управління ними із урахуванням специфіки підприємства сфери торгівлі можна зобразити у вигляді послідовних етапів (рисунок 1.6) .

Хоча частка оборотних активів в активах підприємства значною мірою визначається його галузевою приналежністю, основний фокус управління оборотним капіталом зосереджується на формуванні оптимальних обсягу та структури цих активів для підприємства.

Важливим для підприємства є те, щоб обсяг оборотних активів був достатнім задля забезпечення його стабільної господарської та фінансової діяльності у довгостроковому аспекті.

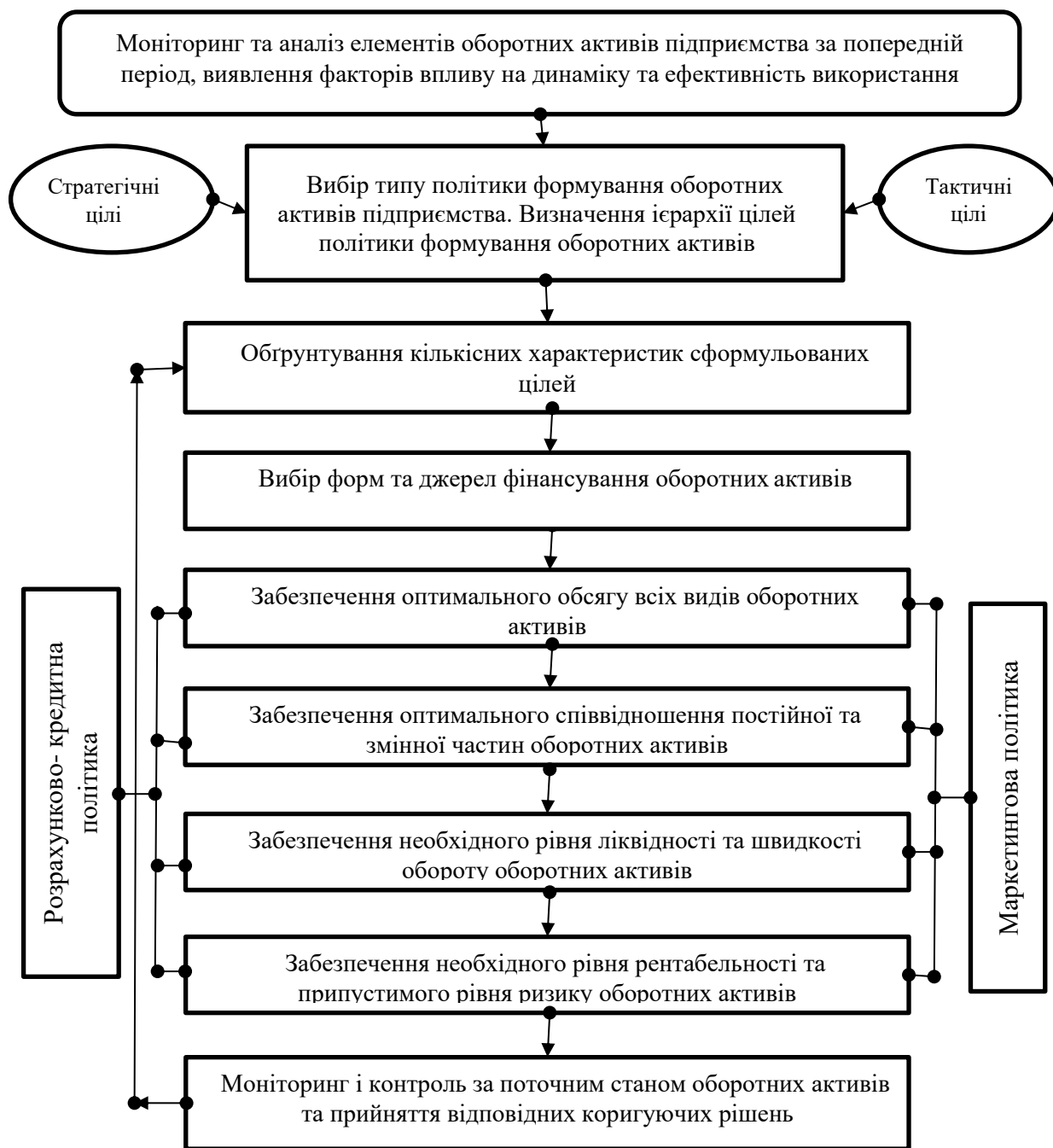

Рисунок 1.6 – Структурно-логічна модель процесу управління оборотними активами підприємств торгівлі (узагальнено на основі [9])

Крім того, він повинен бути оптимальним для ефективного управління поточною діяльністю підприємства, забезпечуючи відповідний рівень ліквідності та платоспроможності господарюючого суб'єкта. Оборотні активи підприємства торгівлі виступають джерелом проведення всіх його торгово-операційних та адміністративних витрат. На початку операційного циклу вони

авансуються в матеріальні активи, а потім – в кінці кругообігу – повертаються на підприємство у вигляді виручки від реалізації товарів. Однак, надходження виручки повсякчас не співпадає із моментом закупівлі товарних запасів у постачальників та із початком нового операційного циклу. В таких умовах торговельне підприємство має розрахувати для себе такий обсяг оборотних активів, котрий би дозволив розпочати новий кругообіг, за ще незавершеного попереднього. У цій ситуації саме розрахунок оптимальної потреби в оборотних активах дозволяє мінімізувати витрати щодо їх залучення та зберігання. Розрахунок оптимальної потреби оборотних активів дозволяє топ-менеджменту підприємств торгівлі, з одного боку, оптимізувати суму прибутку за запланованого обсягу товарообороту за рахунок мінімізації поточних витрат, а з іншого – оптимізувати співвідношення рентабельності та допустимого ризику діяльності.

Важливим етапом в управлінні оборотними активами для підприємств роздрібною торгівлі є визначення оптимальної в них потреби. суттєва кількість науковців [3, 4, 5, 6, 9, 15, 19 та ін.] вважають за оптимальну мінімальну величину оборотних активів, що необхідна для забезпечення безперервного процесу реалізації товарів та проведення усіх розрахунків. Оптимізація (optimus (лат.) – найкращий) тлумачиться у довідковій економічній літературі як «знаходження найкращого варіанту з безлічі можливих, що гарантує отримання максимального ефекту при мінімальних витратах» [7].

В економічному контексті оптимальним є такий стан, що оцінюється як найкращий з точки зору поставлених цілей за наявних умов. Отже, розрахунок оптимального розміру оборотних активів повинен йти в узгодженні із визначеними цілями, котрі виступають орієнтирами в управлінні цим активами. Визначною умовою оптимізації оборотних активів є відповідність варіанту прийнятих управлінських рішень обраному критерію оптимальності, тобто тій ознаці, що вказує найкращий спосіб вирішення завдання та є мірилом вибору. Наприклад, ставимо ми собі за мету збільшити прибуток, чи зменшити непродуктивні витрати, чи зменшити рівень ризику тощо. Одночасно усіх цих

цілей досягти можна було лише за монопольного становища в ідеальному середовищі функціонування, а оскільки в галузі торгівлі досягти такого становища не є можливим, тоді потрібно обирати який один критерій за мірило оптимізації і намагатися отримати позитивний результат в його контексті.

Отже, під оптимізацією оборотних активів розуміємо систему способів та методів обґрунтування кращого варіанту потреби в таких активах із врахуванням обмежень з точки зору обраних цілей та визначеного критерію оптимальності.

На думку переважної більшості науковців [3, 6, 9, 15, 19, 20, 26, 32, 38 та ін.] основним засобом оптимізації є нормування оборотних активів, що являє собою «процес розрахунку потреби в оборотних активах для забезпечення нормальної роботи тобто процес розрахунку нормативів» [38]. Базуючись на тому, що оптимальні оборотні активи можуть бути або максимальними, або мінімальними чи середніми, що залежить від обраного підходу до управління ними, найбільш влучним трактуванням нормативу оборотних активів є визначення його як техніко-економічного показника, що відображає граничну величину певної групи оборотних активів.

Нормування в якості процесу визначення планової величини оборотних активів не новинка в управлінні підприємствами торгівлі, адже адміністративній економіці воно важливою складовою планування задля централізованого розподілу фінансових ресурсів. В ринковій економіці самостійність суб'єктів господарювання практично нівелювала нормування оборотних активів. Проте, досвід вчить, що значні оборотні активи іммобілізують капітал, уповільнюють його оборотність, що негативно відображається на фінансових результатах, а з іншого боку, нестача оборотних активів спричиняє перебої в операційному процесі торгівлі та веде до зниження товарообороту та отримуваного прибутку. Ось саме чому, визначення оптимальної величини оборотних активів в процесі управління оборотним активами є об'єктивною необхідністю.

2 Аналітичні засади управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі України

2.1 Аналіз стану розвитку роздрібною торгівлі України у 2018-2022 роках

Інтенсифікація розвитку торгівлі є загальносвітовою тенденцією, і в цьому ж контексті знаходиться і економіка України. Форс-мажорні обставини пандемії з локдаунами змушували шукати нові канали комунікації між продавцем та покупцем, бурхливого розвитку набула Інтернет-торгівля. Військові дії на території України також внесли свої корективи в особливості функціонування торгових майданчиків, в логістику, обслуговування покупців тощо. Проте галузь, повторюючи девіз міста Париж, «хитається, але не потопає».

Одним з пріоритетів розвитку торгівлі є, безсумнівно, роздрібна торгівля, що останніми роками нарощує свої позиції в економіці України. Вхідні бар'єри до галузі доволі низькі, що дає змогу організувати власний бізнес підприємцям з, навіть, невеликим капіталом. Підприємці, що раніше займались іншими видами діяльності, переміщують фокус своєї діяльності у сферу торгівлі, котра яка має коротші, в порівнянні з іншими галузями, терміни оборотності капіталу. І це особливо актуально в періоди нестабільності.

За останнє десятиліття структура роздрібною торгівлі в Україні кардинально змінилась. На перше місце вийшли торговельні мережі та отримали ключове значення на ринку. З одного боку, бурхливий розвиток вітчизняних мереж, наприклад «Сільпо», «АТБ», «Фора» та інші, а також захід на ринок іноземних, як от Metro, Auchan, Novus, призвів до підвищення ефективності, підняття якості та зростання культури обслуговування у цій сфері. В той же час торговельні мережі, на відміну від окремих невеликих

магазинів, володіють монопольною владою на ринку, що може спричиняти певні моменти нечесної конкуренції, змову щодо рівня цін тощо.

За кодифікатором видів економічної діяльності (КВЕД-2010) роздрібна торгівля належить до розділу 47 секції G Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів: «цей розділ включає перепродаж (продаж без перероблення) нових або уживаних товарів для особистого споживання або домашнього користування переважно населенню, який здійснюють магазини, торгові центри, кіоски, намети, компанії поштового замовлення (у т.ч. у мережі Інтернет), рознощики і вуличні торговці, споживчі кооперативи тощо» [18].

В таблиці 2.1 наведено дані розподілу підприємств України за розмірами протягом 2018-2022 років.

Таблиця 2.1 – Розподіл підприємств України за розмірами у 2018–2022 роках

Роки	Кількість підприємств		У тому числі							
			Великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Усього підприємства України										
2018	355877	100	446	100	16057	100	339374	100	292772	100
2019	380597	100	518	100	17751	100	362328	100	313380	100
2020	373822	100	512	100	17602	100	355708	100	307871	100
2021	370834	100	610	100	17502	100	352722	100	304650	100
2022	261924	100	494	100	14783	100	246647	100	206213	100
у тому числі 47 Роздрібна торгівля										
2018	15060	4,2	51	11,4	775	4,8	14234	4,2	12288	4,2
2019	15188	4,0	59	11,4	787	4,4	14342	4,0	12453	4,0
2020	13717	3,7	58	11,3	804	4,6	12855	3,6	11138	3,6
2021	14824	4,0	71	11,6	812	4,6	13941	4,0	12131	4,0
2022	9931	3,8	59	11,9	722	4,9	9150	3,7	7712	3,7
у тому числі 47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування										
2018	5553	36,9	21	41,2	189	24,4	5343	37,5	4832	39,3
2019	5427	35,7	22	37,3	189	24,0	5216	36,4	4727	38,0
2020	4173	30,4	24	41,4	186	23,1	3963	30,8	3578	32,1
2021	4925	33,2	24	33,8	184	22,7	4717	33,8	4289	35,4
2022	3116	31,4	22	37,3	163	22,6	2931	32,0	2591	33,6

Джерело: складено на основі [16]

Як бачимо великі підприємства роздрібної торгівлі становлять трохи більше одної десятої всіх великих підприємств України, а трохи більше третини з них займаються роздрібною торгівлею продуктами харчування. Частка середніх та малих підприємств роздрібної торгівлі у загальній кількості відповідних груп не перевищує 5%, що і підтверджує вище вказані тренди щодо першості торговельних мереж на ринку. В той же час суттєвою – 30-40% - у всіх групах підприємств роздрібної торгівлі є частка тих, що займаються торгівлею продуктами харчування. Із початком воєнних дій у 2022 році суттєво скоротилась як загальна кількість підприємств, так і за галуззю роздрібної торгівлі, і в тому числі скоротилась кількість тих, хто займаються торгівлею продуктами харчування (рисунок 2.1).

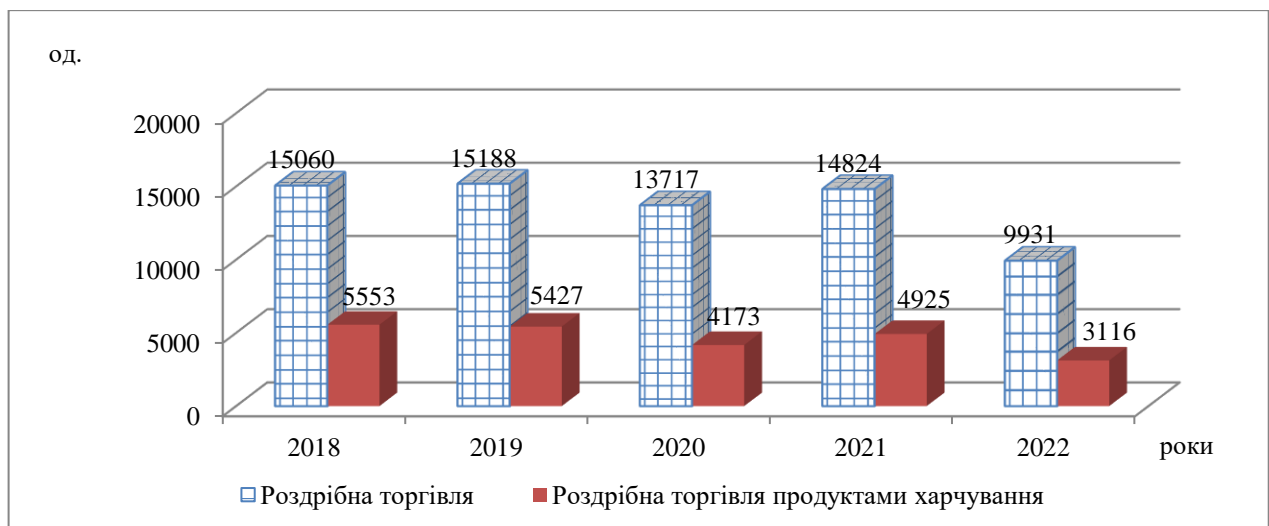

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості підприємств роздрібної торгівлі у 2018-2022 роках (побудовано на основі [16])

Скорочення кількості підприємств роздрібної торгівлі у 2022 році склало 33%, а тих, що займаються торгівлею продуктами харчування 37%. Таке суттєве скорочення зумовлене і фізичним знищенням, і банкрутством під впливом економічної кризи.

Проаналізуємо динаміку показників, що характеризують діяльність підприємств роздрібної торгівлі, а саме: кількість працюючих, обсяги реалізованої продукції, капітальні інвестиції по галузі (таблиця 2.2)

Таблиця 2.2 – Динаміка показників діяльності підприємств роздрібної торгівлі у 2018–2022 роках

Показники	Роки	Кількість зайнятих працівників, осіб		Обсяг реалізованої продукції, тис.грн		Індекс реалізованої продукції, %	Капітальні інвестиції, млн грн		Індекс капітальних інвестицій, %
		од.	%						
Усього підприємства України	2018	5959474	100	9966804630	100	119,9	471115542	100	131,2
	2019	6407537	100	10524112840	100	105,6	524474074	100	111,3
	2020	6366104	100	11062297146	100	105,1	398478079	100	76,0
	2021	6391660	100	14989811936	100	135,5	536338858	100	134,6
	2022	5382372	100	11119875562	100	74,2	409660485	100	76,4
у т.ч. 47 Роздрібна торгівля	2018	451068	7,6	898347779	9,0	125,4	19937767	4,2	235,3
	2019	480339	7,5	1022427731	9,7	113,8	18289778	3,5	91,7
	2020	485483	7,6	1145504266	10,4	112,0	20066702	5,0	109,7
	2021	516006	8,1	1450834618	9,7	126,7	31842532	5,9	158,7
	2022	455338	8,5	1029742048	9,3	71,0	16989687	4,1	53,4
у т.ч. 47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування	2018	205627	45,6	303214719	33,8	133,0	12655516	63,5	309,9
	2019	222596	46,3	410849898	40,2	135,5	9114534	49,8	72,0
	2020	232549	47,9	459832924	40,1	111,9	11219495	55,9	123,1
	2021	241092	46,7	524648593	36,2	114,1	17524269	55,0	156,2
	2022	206710	45,4	465595460	45,2	88,7	8125083	47,8	46,4

Джерело: складено на основі [16]

Як бачимо кількість зайнятих у роздрібній торгівлі працівників становить 7-8% від загальної кількості по підприємствах України, в той же час серед них у роздрібній торгівлі продуктами харчування зайнято 46-47% працівників. Обсяги реалізованої продукції у роздрібній торгівлі зростають з року в рік: найбільший приріст відмічався у 2018 році на 25,4% та у 2021 році на 26,7%. Частка роздрібної торгівлі продуктами харчування у галузі становить 30-40%, і найбільший приріст спостерігався у 2018 році 33,0% та у 2019 році 35,5%. Частка капітальних інвестицій в роздрібній торгівлі зростає протягом дослідженого періоду з 2,4% до 5,9%. В той же час тенденції зміни капітальних інвестицій не постійні: у 2019 році відмічалось різке їх падіння як у роздрібній торгівлі в цілому, так і в торгівлі харчовими продуктами. Вже в наступних роках зростання відновилось. Проте за результатами 2022 року бачимо суттєве падіння як кількості працівників як по всіх підприємствах, так і в роздрібній торгівлі: на 16% та 12% відповідно. Індокси реалізованої продукції у 2022 році також менші 100%, тобто свідчать про падіння обсягів реалізації продукції.

Однак, слід відмітити, що у роздрібній торгівлі продуктами харчування падіння дещо менше 11%, ніж у роздрібній торгівлі 29% та по підприємствах цілому 26%. Також, судячи із індексів капітальних інвестицій, що були менші 100% у 2020 році – криза початку карантину – та у 2022 році – криза початку воєнних дій – вони дуже чутливі до проявів обставин форс-мажор, проте швидко відновлюються. Для оцінки ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі з точки зору фінансової якості проаналізуємо фінансові результати до оподаткування та чистий прибуток, як значущі показники фінансової ефективності. Динаміка фінансових результатів до оподаткування, податку на прибуток та чистого прибутку підприємств роздрібної торгівлі подана в таблицях 2.3 та 2.4.

Таблиця 2.3 – Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств роздрібної торгівлі у 2018-2022 роках

Показники	Роки	Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, тис.грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			у % до загальної кількості	фінансовий результат, тис.грн	у % до загальної кількості	фінансовий результат, тис.грн
Усього підприємства України	2018	369212261,7	74,3	668893496,8	25,7	299681235,1
	2019	613044035,5	74,0	869642104,6	26,0	256598069,1
	2020	134734313,1	71,4	673978808,6	28,6	539244495,5
	2021	1034012763,2	73,3	1266456317,8	26,7	232443554,6
	2022	-216594823,5	66,1	724687568,2	33,9	941282391,7
у т.ч. 47 Роздрібна торгівля	2018	12026325,5	77,3	18976692,0	22,7	6950366,5
	2019	23297923,4	76,7	29002284,0	23,3	5704360,6
	2020	5449056,5	73,7	23092174,0	26,3	17643117,5
	2021	22619769,8	73,3	31141219,9	26,7	8521450,1
	2022	-876483,2	71,7	25492026,0	28,3	26368509,2
у т.ч. 47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування	2018	3726629,3	84,2	5754506,1	15,8	2027876,8
	2019	8490050,7	84,3	9720140,9	15,7	1230090,2
	2020	1513833,3	80,0	9120961,2	20,0	7607127,9
	2021	11425811,9	81,6	14099729,5	18,4	2673917,6
	2022	-6814247,6	79,2	6256888,1	20,8	13071135,7

Джерело: складено на основі [16]

Близько четвертої частини підприємств України є збитковими протягом дослідженого періоду, аналогічна картина спостерігається і у роздрібній торгівлі, хоча частка збиткових зросла до 26,7% у 2021 році. В той же час частка збиткових підприємств роздрібної торгівлі продуктами харчування нижча 15-16%, і лише у 2020 році вона становила 20%. Цілком зрозуміло, що у 2022 році фінансові результати підприємств виявились негативними в цілому та в торгівлі зокрема (рисунок 2.2).

Динаміка фінансового результату до оподаткування підприємств роздрібної торгівлі зображена на рисунку 2.2.

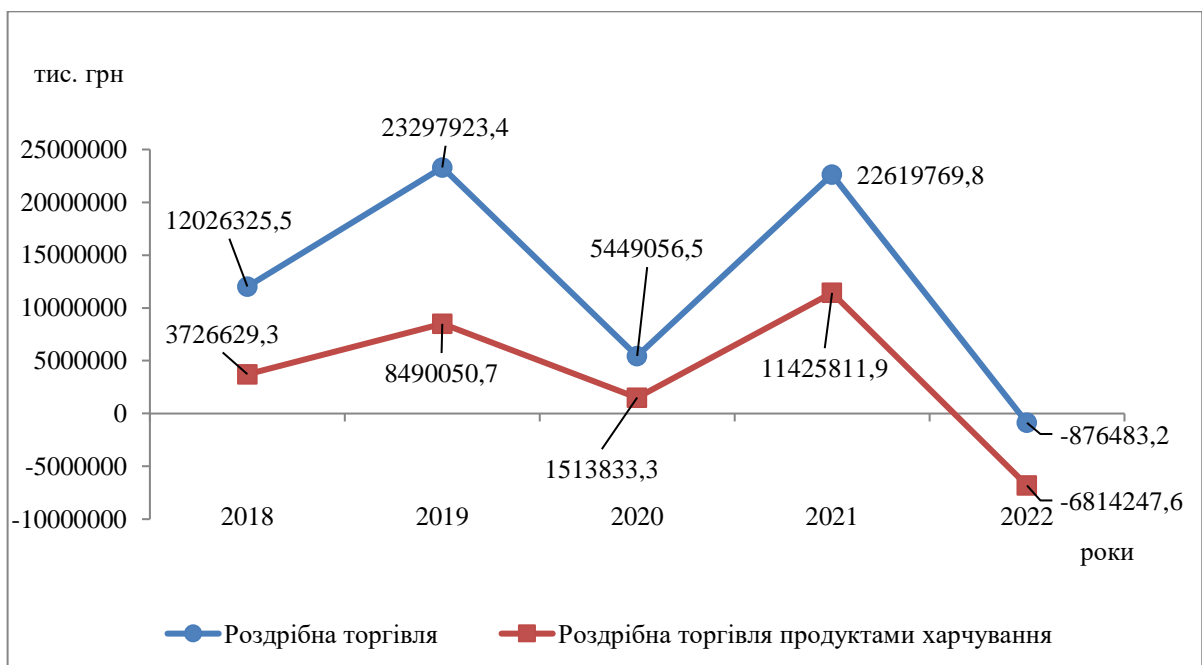

Рисунок 2.2 – Динаміка фінансового результату до оподаткування підприємств роздрібної торгівлі у 2018-2022 роках (побудовано на основі [16])

Як бачимо у 2020 році – першому з пандемійних років – відбулось значне падіння фінансового результату до оподаткування у роздрібній торгівлі. Проте вже у 2021 році він зріс в чотири рази в роздрібній торгівлі та у 7 разів у роздрібній торгівлі продуктами харчування.

Проте у 2022 році військові дії спричинились до суттєвих збитків у торгівлі, в цілому отримані збитки перевищили отримані прибутки.

Таблиця 2.4 – Динаміка чистого прибутку підприємств роздрібно́ї торгівлі у 2018-2022 роках

Показники	Роки	Чистий прибуток (збиток), тис.грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток		Податок на прибуток, тис.грн
			у % до загальної кількості	фінансовий результат, тис.грн	у % до загальної кількості	фінансовий результат, тис.грн	
Усього підприємства України	2018	288305468,1	73,9	584358002,5	26,1	296052534,4	84535494,3
	2019	523779001,5	73,6	772019623,4	26,4	248240621,9	97622481,2
	2020	68054905,5	71,0	599404728,4	29,0	531349822,9	74574080,2
	2021	885276479,5	72,9	1117131352,8	27,1	231854873,3	149324965
	2022	-276277742,8	65,8	639197706,9	34,2	915475449,7	85489861,3
у т.ч.47 Роздрібна торгівля	2018	8948414,4	77,0	15871601,8	23,0	6923187,4	3105090,2
	2019	19377564,5	76,3	25052629,6	23,7	5675065,1	3949654,4
	2020	1569015,1	73,4	18907359,1	26,6	17338344,0	4184814,9
	2021	17785611,6	73,0	26186221,9	27,0	8400610,3	4954998
	2022	-3977045,1	71,4	21992140,0	28,6	25969185,1	3499886
у т.ч.47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування	2018	2840817,2	84,0	4836465,7	16,0	1995648,5	918040,4
	2019	7227173,5	83,8	8465651,3	16,2	1238477,8	1254489,6
	2020	79970,5	79,6	7491529,5	20,4	7411559,0	1629431,7
	2021	9258763,5	81,4	11853709,1	18,6	2594945,6	2246020,4
	2022	-7926093,5	79,0	5118321,1	21,0	13044414,6	1138567

Джерело: складено на основі [16]

Синхронну динаміку демонструє нам і чистий прибуток (рисунок 2.3): зростання у доковідні роки, різке падіння у 2020 році та відновлення зростання чистого прибутку у 2021 році, і різке падіння у 2022 році зумовлене війною та кризою.

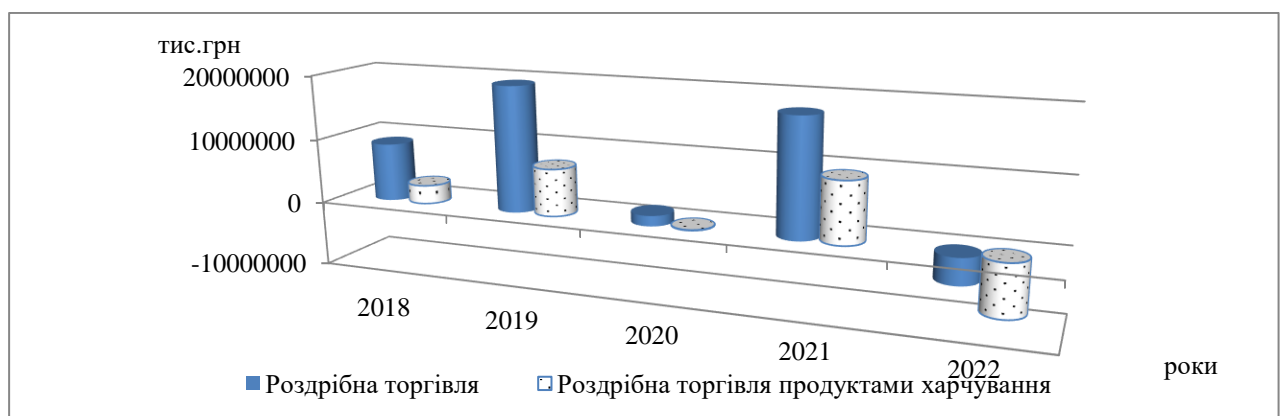

Рисунок 2.3 – Динаміка чистого прибутку підприємств роздрібно́ї торгівлі у 2018-2022 роках (побудовано на основі [16])

Далі розглянемо рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств роздрібною торгівлі (таблиці 2.5 та 2.6).

Таблиця 2.5 – Рентабельність операційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі у 2018-2022 роках

Показники	Роки	Усього	У тому числі			
			великі	середні	малі	з них мікро-
Усього підприємства України	2018	8,1	9,1	7,0	8,3	4,7
	2019	10,2	10,3	10,0	10,7	9,3
	2020	6,2	8,3	5,4	3,9	1,0
	2021	12,6	17,1	7,6	15,0	12,0
	2022	3,3	5,2	2,4	1,2	-7,0
47 Роздрібна торгівля	2018	13,2	15,4	9,6	5,6	3,2
	2019	16,8	20,5	9,5	8,6	11,1
	2020	12,9	17,4	6,5	-9,2	2,9
	2021	14,6	15,9	12,6	6,5	5,8
	2022	11,0	12,7	6,4	8,7	3,0
47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування	2018	9,9	10,7	6,0	3,2	-0,2
	2019	16,2	17,7	9,2	5,0	4,8
	2020	14,7	16,8	6,8	-18,7	-3,6
	2021	17,4	19,0	10,0	3,4	1,3
	2022	8,1	7,1	17,6	3,6	-9,0

Джерело: складено на основі [16]

Як відносний показник, що характеризує рівень прибутковості, рентабельність більш точно демонструє якість досягнутих результатів. Рентабельність операційної діяльності у роздрібній торгівлі становить 12,9-16,8% протягом періоду і є дещо вищою ніж в цілому по підприємствах України, котра становила 6,2-12,6%. В розрізі груп підприємств за розмірами найбільшою є рентабельність операційної діяльності великих підприємств, вона навіть перевершує рентабельність в цілому по галузі. В той час, як по середніх підприємствах вона дещо нижча, а по малих навіть від'ємна у деяких роках.

Таблиця 2.6 – Рентабельність всієї діяльності підприємств роздрібної торгівлі у 2018-2022 роках

Показники	Роки	Усього	У тому числі			
			великі	середні	малі	з них мікро-
Усього підприємства України	2018	4,5	5,2	4,6	2,7	-1,8
	2019	7,6	6,8	8,6	7,0	3,3
	2020	0,9	1,0	2,1	-1,8	-5,5
	2021	10,1	12,8	7,3	11,1	7,4
	2022	-3,2	-3,8	-1,5	-6,2	-13,8
47 Роздрібна торгівля	2018	5,8	7,2	5,7	-5,0	-19,9
	2019	11,0	13,8	6,3	1,4	-3,4
	2020	0,8	1,7	1,4	-10,3	-4,8
	2021	8,0	8,5	9,4	-1,9	-6,8
	2022	-1,6	-2,8	1,3	3,9	-4,2
47.11 Роздрібна торгівля продуктами харчування	2018	4,0	4,2	1,3	8,7	-3,1
	2019	8,9	8,6	11,5	4,6	2,9
	2020	0,1	0,4	2,0	-16,3	-12,2
	2021	9,3	9,5	9,5	-0,1	-2,7
	2022	-6,7	-8,3	7,6	-4,4	-26,9

Джерело: складено на основі [16]

Рентабельність всієї діяльності, відповідно, дещо нижча від рентабельності лише операційної, і дуже суттєво знижалась у 2020 році – менше 1%. Також, рентабельність всієї діяльності малих та мікропідприємств набувала від’ємних значень у 2018, 2020-21 роках, що знову ж таки підтверджує тезу про переваги великих торговельних мереж у роздрібній торгівлі. І знову ж таки цілком природно що у 2022 році рентабельність всієї діяльності була від’ємною, тобто розрахований рівень збитковості.

Оборотні активи, являючи собою найбільш мобільну частину активів підприємств, відповідно, дуже чутливо реагують на загальні зміни в економіці, підйоми та падіння, кризові та інфляційні явища, а це викликає потребу оцінки їх стану та залежності його від динаміки макроекономічних показників. Тенденції стану та розвитку оборотних активів суттєво визначаються ще також і галузевими особливостями підприємств, що також потребує відповідних досліджень, тому у відповідності до теми нашого дослідження проаналізуємо

динаміку складу та структури оборотних коштів підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування за 2018-2022 роки (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка складу та структури оборотних коштів підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування у 2018-2022 роках

Показники	2018		2019		2020		2021		2022		Відхилення 2022/2018	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Активи, у т.ч.	96681,4	100	127905,8	100	150825,0	100	165928,0	100	174170,6	100	77489,2	0
Оборотні активи, у т.ч.	68417,3	70,77	77747,5	60,78	84425,7	55,98	92332,2	55,65	96855,6	55,61	+28438,3	-15,16
- запаси	28396,3	41,50	31652,6	40,71	36763,5	43,55	45183,5	48,94	45902,0	47,39	+17505,7	+5,89
- поточні біологічні активи	0,4	0,001	0,3	0,000	0,2	0,000	0,8	0,001	15,3	0,016	+14,9	+0,015
- ДЗ	28746,6	42,02	30836,7	39,66	35584,1	42,15	30528,4	33,06	32212,0	33,26	+3465,4	-8,76
- поточні фінансові інвестиції	274,3	0,40	1714,5	2,21	1638,2	1,94	1012,2	1,10	425,0	0,44	+150,7	+0,04
- ГК	9449,2	13,81	11693,6	15,04	8843,6	10,48	12694,5	13,75	15742,7	16,25	+6293,5	+2,44
- витрати майбутніх періодів	419,8	0,61	295,4	0,38	263,6	0,31	341,1	0,37	311,2	0,32	-108,6	-0,29
- інші ОА	1130,8	1,65	1554,4	2,00	1332,6	1,58	2571,6	2,79	2247,4	2,32	+1116,6	+0,67

Джерело: складено на основі [16]

Отже, бачимо позитивну динаміку зростання загального обсягу оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування у 2018-2022 роках. Хоча частка їх скоротилась із 70% до 55%. З одного боку це свідчить про іммобілізацію активів в необоротні, зменшення ліквідності, а з іншого, зростання необоротних активів в роздрібній торгівлі продуктами харчування може свідчити про розбудову торговельних мереж, зростання вартості основних засобів, нарощення нематеріальних активів у вигляді розповсюдження програмних продуктів, додатків великих мереж з метою покращення обслуговування існуючих клієнтів та приваблення нових.

Більше всього у структурі оборотних активів запасів – 41-48%, далі йде дебіторська заборгованість, частка якої дещо скоротилась з 42% у 2018 році до 33% у 2022 році, що свідчить про покращення платіжної дисципліни в галузі. На третьому місці – грошові кошти, частка котрих дещо зросла з 13% до 16%.

Отже, результати дослідження стану галузі роздрібної торгівлі свідчать про бурхливий її розвиток у докризові роки та високу чутливість до зовнішніх викликів форс-мажор, але також і про швидку адаптивність і відновлюваність.

Далі проведемо аналіз діяльності роздрібної торгівлі на рівні конкретного підприємства.

2.2 Загальна характеристика діяльності та аналіз фінансового стану ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Проведемо аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», яке було засновано у 2016 році, у формі товариства з обмеженою відповідальністю та представлений у сфері торгівлі як мережа «BULKA market». Основний вид діяльності підприємства – 47.11 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами. На разі мережа магазинів розташована у Хмельницькій області та увійшла у активну фазу розширення. Управлінська структура представлена комерційним відділом, відділами маркетингу, персоналу та бухгалтерією. Діє бонусна програма лояльності для постійних клієнтів із кешбеком та оплатою накопиченими бонусами.

Грунтуючись на інформації з фінансової звітності підприємства за 2020-2022 роки, що наведена в Додатках А, Б та В розрахуємо основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» та представимо їх у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Основні показники діяльності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+; -)			
	2020	2021	2022	абсолютне		відносне	
				2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Власний капітал, тис.грн	10805	28144	35938	+17339	+7794	+160,5	+27,7
Вартість активів, тис.грн	54814	49616	80169	-5198	+30553	-9,5	+61,6
Основні засоби, тис.грн	17607	22518	34068	+4911	+11550	+27,9	+51,3
Дебіторська заборгованість	3079	1358	3144	-1721	+1786	-55,9	+131,5
Кредиторська заборгованість	30601	12228	23473	-18373	+11245	-60,0	+92,0
Короткострокові кредити банків, тис.грн	3591	2090	7152	-1501	+5062	-41,8	+242,2
Довгострокові кредити банків, тис.грн	5633	5233	11233	-400	+6000	-7,1	+114,7
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	171019	268549	360166	+97530	+91617	+57,0	+34,1
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	132126	211520	298177	+79394	+86657	+60,1	+41,0
Співвідношення собівартості і чистого доходу від реалізації, %	77,3	78,8	82,8	+1,5	+4,0	+1,9	+5,1
Чистий прибуток (збиток), тис.грн	143	87	330	-56,0	+243,0	-39,2	+279,3
Рентабельність продажу, %	0,08	0,03	0,09	-0,1	+0,1	-61,3	+182,8
Рентабельність продукції, %	0,11	0,04	0,11	-0,1	+0,1	-62,0	+169,1
Рентабельність операційної діяльності, %	2,28	0,89	1,07	-1,4	+0,2	-61,1	+20,3

Джерело: розраховано автором

Отже, загальна вартість майна підприємства дещо скоротилась у 2021 році: на 5198 тис.грн або на 9,5%, а вже у 2022 році суттєво зросла: на 30553 тис.грн або на 61,6%. Натомість протягом усього періоду, що був досліджений, вартість власного капіталу зростала: у 2021 році на 17339 тис.грн або на 160,5%, а у 2022 році на 7794 тис.грн або 27,7%. Відбулась суттєва до капіталізація підприємства у зв'язку із розширенням торговельної мережі. Відповідно, зросла вартість основних засобів: у 2021 році на 4911 тис.грн або на 27,9%, у 2022 році на 11550 тис.грн або ж на 51,3%.

Протягом періоду, що був досліджений, на балансі підприємства була наявна як дебіторська, так і кредиторська заборгованість. Слід відмітити, що

обсяги кредиторської на порядок перевищують дебіторську, проте така ситуація зумовлене специфікою договірних відносин у роздрібній торгівлі. Дебіторська заборгованість у 2021 році скоротилась на 1721 тис.грн або ж на 55,9%, а вже у 2022 році зросла на 1786 тис.грн або 131,5%. Проте в цілому за період обсяг її так і залишився в межах 3 млн грн. Кредиторська ж заборгованість дуже суттєво скоротилась у 2021 році на 18373 тис.грн або ж на 60%, тоді як у 2022 році знову зросла на 11245 тис.грн або на 92%, тобто майже вдвічі. В цілому ж за період обсяги кредиторської заборгованості зменшились, що є позитивною характеристикою дотримання платіжної дисципліни ТОВ «ФУДЕКСПРЕС».

Для фінансування розширення торговельної мережі у 2022 році були задіяні не лише кошти власників підприємства, а й значні кредитні ресурси. Так, якщо у 2021 році короткострокові кредити банків скоротились на 1501 тис.грн або на 41,8%, то вже у 2022 році було залучено додаткових 5062 тис.грн, тобто приріст склав 242,2%.

Чистий дохід ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» зростав протягом періоду, що є позитивним сигналом щодо ефективності розширення торговельної мережі, що відбувається. В цілому за період приріст чистого доходу склав 110%. Відповідно зростала і собівартість реалізованої продукції: на 60,1% та на 41,0% відповідно по роках. І тут варто відмітити збільшення співвідношення собівартості і чистого доходу від реалізації з 77,3% до 82,8%, що вказує на недоліки лише екстенсивного розширення торговельної мережі, адже витрати зросли більшими темпами, ніж отриманий від їх здійснення результат.

Чистий прибуток також різко скоротився у 2021 році на 39,2%, проте у 2022 році зріс на 279,3%. В цілому ж за період приріст склав: 187 тис.грн або ж 130%. Показники рентабельності у 2020-2022 роках коливались у межах 0,03-2,28%, і така ситуація є дуже незадовільною для роздрібною торгівлі.

Розглянемо склад та динаміку активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 роки (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Склад та динаміка активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 роках

Показники	Роки						Відхилення			
	2020		2021		2022		2021/2020		2022/2021	
	сума, тис.грн	частка, %	сума, тис.грн	частка, %	сума, тис.грн	частка, %	суми, тис.грн	частки, %	суми, тис.грн	частки, %
I. Необоротні активи:	18202	33,2	23009	46,4	41559	51,8	+4807	+13,2	+18550	+5,5
Незавершені капітальні інвестиції	595	1,1	491	1,0	7491	9,3	-104	-0,1	+7000	+8,4
Основні засоби:	17607	32,1	22518	45,4	34068	42,5	+4911	+13,3	+11550	-2,9
первісна вартість	28763	52,5	35270	71,1	51270	64,0	+6507	+18,6	+16000	-7,1
знос	11156	20,4	12752	25,7	17202	21,5	+1596	+5,3	+4450	-4,2
II. Оборотні активи	36612	66,8	26607	53,6	38610	48,2	-10005	-13,2	+12003	-5,5
Запаси	28987	52,9	20978	42,3	31118	38,8	-8009	-10,6	+10140	-3,5
Виробничі запаси	125	0,2	248	0,5	411	0,5	+123	+0,3	+163	0
Товари	28862	52,7	20730	41,8	30707	38,3	-8132	-10,9	+9977	-3,5
ДЗ за продукцію, товари, роботи, послуги	713	1,3	249	0,5	302	0,4	-464	-0,8	+53	-0,1
ДЗ за розрахунками:										
за виданими авансами	2335	4,3	1087	2,2	2780	3,5	-1248	-2,1	+1693	+1,3
з бюджетом	18	0,03	22	0,04	15	0,02	+4	+0,01	-7	-0,02
у т.ч. з податку на прибуток	18	0,03	22	0,04	15	0,02	+4	+0,01	-7	-0,02
Інша поточна ДЗ	13	0,02	0	0	47	0,1	-13	-0,02	+47	+0,1
Грошові кошти та їх еквіваленти	2784	5,1	3171	6,4	3510	4,4	+387	+1,3	+339	-2,0
Готівка	1144	2,1	1123	2,3	1511	1,9	-21	+0,2	+388	-0,4
Рахунки в банках	1640	3,0	2084	4,2	1999	2,5	+444	+1,2	-85	-1,7
Витрати майбутніх періодів	207	0,4	390	0,8	100	0,1	+183	+0,4	-290	-0,7
Інші оборотні активи	1555	2,8	710	1,4	738	0,9	-845	-1,4	+28	-0,5
Баланс	54814	100	49616	100	80169	100	-5198	0	+30553	0

Джерело: розраховано автором

У 2021 році необоротні активи становили 33,2% від усіх активів підприємства, а вже на кінець періоду – у 2022 році – їх частка зросла до 51,8% (рисунок 2.4). У складі необоротних активів найбільшу питому вагу займають основні засоби. Слід відмітити зростання частки незавершених капітальних інвестицій – з 1,1% у 2020 році до 9,3% у 2022 році, що пояснюється інвестуванням коштів у розбудову торговельної мережі. Відповідно до зростання частки необоротних активів скоротилась питома вага оборотних: з 66,8% у 2020 році до 53,6% у 2021 році та до 48,2% у 2022 році.

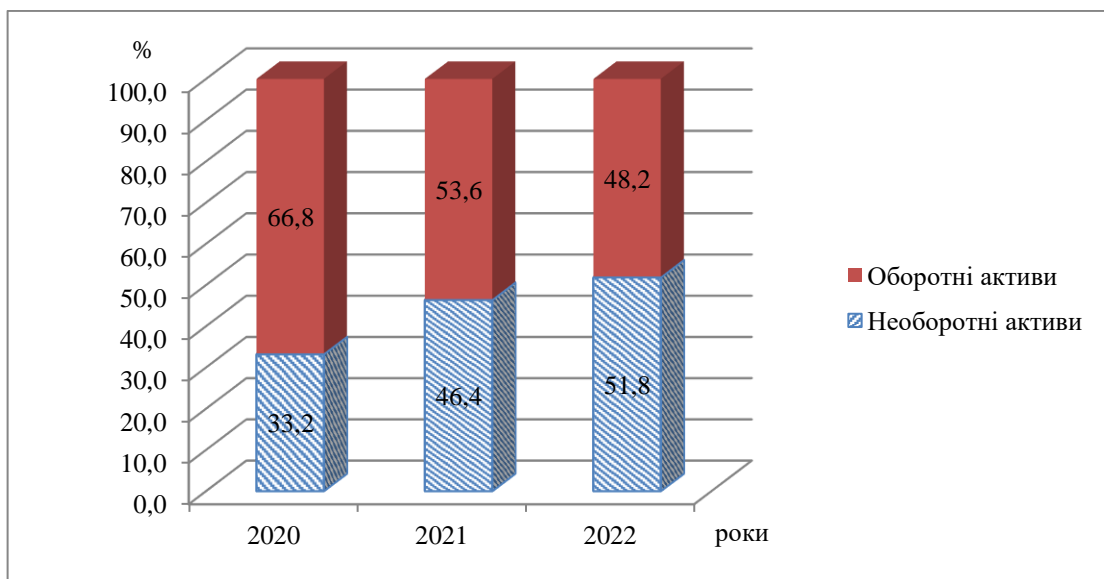

Рисунок 2.4 – Динаміка структури активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Найбільшу частку у складі оборотних активів займають запаси, а саме товари: 52,7% загального підсумку активів у 2020 році, 41,8% загального підсумку активів у 2021 році, 38,3% загального підсумку активів у 2022 році. Хоча у гривневому вимірі вартість товарів зросла на кінець періоду на 1845 тис.грн або ж на 6%. Частки ж решти складових оборотних коштів, і серед них дебіторська заборгованість та грошові кошти в готівковій й та безготівковій формах, займають не більше 5% кожна.

Далі розглянемо склад та динаміку пасивів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 роки (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 – Склад та динаміка пасивів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за 2020-2022 роки

Показники	Роки						Відхилення			
	2020		2021		2022		2021/2020		2022/2021	
	сума, тис.грн	частка, %	сума, тис.грн	частка, %	сума, тис.грн	частка, %	суми, тис.грн	частки, %	суми, тис.грн	частки, %
I. Власний капітал:	10805	19,7	28144	56,7	35938	44,8	+17339	+37,0	+7794	-11,9
Зареєстрований (пайовий) капітал	11000	20,1	21000	42,3	21000	26,2	+10000	+22,3	0	-16,1
Додатковий капітал	0	0	6563	13,2	14027	17,5	+6563	+13,2	+7464	+4,3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	494	0,9	581	1,2	911	1,1	+87	+0,3	+330	-0,1
Неоплачений капітал	689	1,3	0	0	0	0	-689	-1,3	0	0
II. Довгострокові зобов'язання	6793	12,4	6153	12,4	12578	15,7	-640	0	+6425	+3,3
Довгострокові кредити банків	5633	10,3	5233	10,5	11233	14,0	-400	+0,3	+6000	+3,5
Довгострокові забезпечення	1160	2,1	920	1,9	1345	1,7	-240	-0,3	+425	-0,2
III. Поточні зобов'язання	37216	67,9	15319	30,9	31653	39,5	-21897	-37,0	+16334	+8,6
Короткострокові кредити банків	3591	6,6	2090	4,2	7152	8,9	-1501	-2,3	+5062	+4,7
Поточна кредиторська заборгованість за:										
товари, роботи, послуги	29428	53,7	11372	22,9	22723	28,3	-18056	-30,8	+11351	+5,4
розрахунками з бюджетом	278	0,5	110	0,2	46	0,1	-168	-0,29	-64	-0,16
розрахунками зі страхування	206	0,4	148	0,3	201	0,3	-58	-0,08	+53	-0,05
розрахунками з оплати праці	683	1,2	584	1,2	479	0,6	-99	-0,1	-105	-0,6
одержаними авансами	6	0,011	14	0,028	24	0,030	8	+0,017	+10	+0,002
Інші поточні зобов'язання	3024	5,5	1001	2,0	1028	1,3	-2023	-3,5	+27	-0,7
Баланс	54814	100	49616	100	80169	100	-5198	0	+30553	0

Джерело: розраховано автором

Склад пасивів підприємства представлений як власним капіталом, так і довго- та короткостроковими зобов'язаннями (рисунок 2.5).

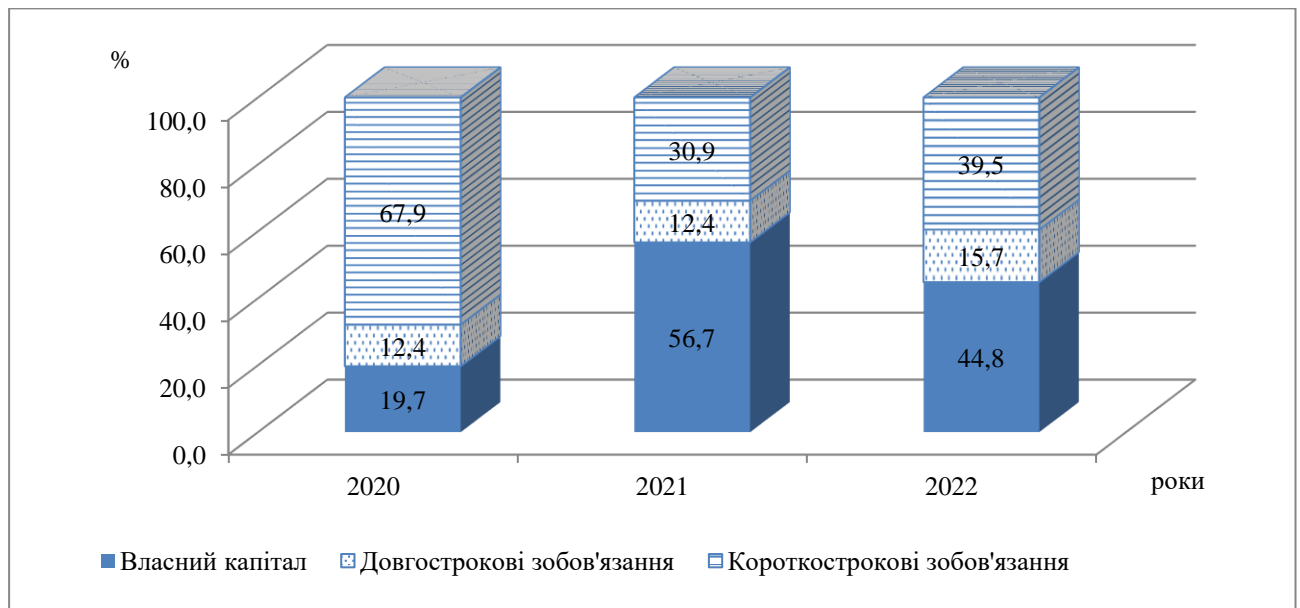

Рисунок 2.5 – Динаміка структури пасивів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Відбулась суттєва капіталізація ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2021 році, коли власники збільшили зареєстрований капітал майже вдвічі: з 11 млн грн до 21 млн грн. До того ж протягом 2021 року були здійснені внески власниками понад статутний капітал, тому на балансі з'явилась стаття «Додатковий капітал» у сумі 6563 тис.грн на кінець року. У 2022 році додатковий капітал було ще збільшено на суму 7464 тис.грн. під впливом капіталізації сум чистого прибутку зросла ще й така складова власного капіталу як нерозподілений прибуток. Також у 2021 році була погашена заборгованість учасників за внесками до статутного капіталу у сумі 689 тис.грн, тобто «зникла» з балансу стаття «Неоплачений капітал».

Довгострокові зобов'язання підприємства представлені двома складовими, а саме довгостроковими кредитами банків та довгостроковими забезпеченнями, що являються собою довгострокові забезпечення виплат персоналу (витрати на оплату майбутніх відпусток тощо). Частка довгострокових зобов'язань серед джерел фінансування активів зросла з 12,4%

до 15,7% на кінець періоду під впливом зростання на 6 млн грн довгострокових кредитів банків. Це свідчить про позитивну кредитну історію підприємства, адже банки дуже прискіпливо оцінюють позичальників в сучасних надскладних умовах функціонування бізнесу.

Поточні зобов'язання представлені в основному кредиторською заборгованістю та короткостроковими кредитами банків, про що вже було сказано вище. Найбільшу частку в підсумку пасиву серед поточних зобов'язань має поточна кредиторська заборгованість за товари, що знову ж таки зумовлене специфікою розрахунково-договірних відносин у роздрібній торгівлі. Частка короткострокових кредитів у підсумку пасивів коливається в межах 4,2%-8,9%.

Оцінимо фінансовий стан ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за показниками ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності. Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства, згрупуємо за ступенем ліквідності його активи та за ступенем строкові його пасиви (таблиці 2.11 та 2.12).

Таблиця 2.11 – Згруповані за ліквідністю активи ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Роки	Групи активів, тис.грн			
	A1	A2	A3	A4
2020	2784	4841	28987	18202
2021	3171	2458	20978	23009
2022	3510	3982	31118	41559

Джерело: розраховано автором

Таблиця 2.12 – Згруповані за строковістю пасиви ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Роки	Групи пасивів, тис.грн			
	П1	П2	П3	П4
2020	33625	3591	6793	10805
2021	13229	2090	6153	28144
2022	24501	7152	12578	35938

Джерело: розраховано автором

У таблиці 2.13 наведено порівняння груп активів та пасивів з метою визначення чи відповідає баланс підприємства умовам стану абсолютної ліквідності.

Таблиця 2.13 – Система нерівностей для оцінки ліквідності балансу ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Ситуація абсолютної ліквідності	Роки		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік
$A1 \geq П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$	$A1 < П1$
$A2 \geq П2$	$A2 > П2$	$A2 > П2$	$A2 < П2$
$A3 \geq П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$	$A3 > П3$
$A4 \leq П4$	$A4 > П4$	$A4 < П4$	$A4 > П4$

Джерело: розраховано автором

Отже, баланс ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» не є абсолютно ліквідним у жодному із років періоду 2020-2022 рр.

У таблиця 2.14 подано відносні показники ліквідності підприємства.

Таблиця 2.14 – Показники ліквідності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+,-)		
		2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021	2022/2020
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 - 0,35	0,07	0,21	0,11	+0,13	-0,10	+0,04
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,7-1	0,20	0,37	0,24	+0,16	-0,13	+0,03
Коефіцієнт загальної ліквідності	Більше 1	0,83	1,24	0,87	+0,41	-0,37	+0,04

Джерело: розраховано автором

Як бачимо є серйозні проблеми по забезпеченню ліквідності, оскільки відчуваються постійна нестача активів для покриття поточних витрат.

Аналогічну ситуацію бачимо із даних таблиці 2.15, в якій наведено розраховані показники платоспроможності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС».

Таблиця 2.15 – Показники платоспроможності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+,-)		
		2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021	2022/2020
Коефіцієнт миттєвої платоспроможності	не менше 0,2	0,07	0,21	0,11	+0,13	-0,10	+0,04
Коефіцієнт швидкої платоспроможності	не менше 1	0,16	0,30	0,21	+0,14	-0,09	+0,05
Загальний коефіцієнт платоспроможності	не нижче 2	0,98	1,74	1,22	+0,75	-0,52	+0,24

Джерело: розраховано автором

Як і показники ліквідності, значення групи цих показників є нижчими за рекомендовані для підтримки нормального рівня платоспроможності. Отже, також є проблеми із підтримкою платоспроможності на належному рівні. Розрахуємо абсолютні показники фінансової стійкості (таблиця 2.16).

Таблиця 2.16 – Абсолютні показники фінансової стійкості ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (+,-) тис. грн		
	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021	2022/2020
Власний капітал	10805	28144	35938	+17339	+7794	+25133
Необоротні активи	18202	23009	41559	+4807	+18550	+23357
Власні оборотні кошти (ВОК)	-7397	5135	-5621	+12532	-10756	+1776
Довгострокові зобов'язання	6793	6153	12578	-640	+6425	+5785
Власні і довгострокові джерела формування запасів і витрат (ВД)	-604	11288	6957	+11892	-4331	+7561
Поточні зобов'язання	37216	15319	31653	-21897	+16334	-5563
Загальна величина формування запасів і витрат (ЗДФ)	36612	26607	38610	-10005	+12003	+1998
Запаси і витрати (ЗВ)	28987	20978	31118	-8009	+10140	+2131
Надлишок (нестача) ВОК	-36384	-15843	-36739	+20541	-20896	-355
Надлишок (нестача) ВД	-29591	-9690	-24161	+19901	-14471	+5430
Надлишок (нестача) ЗДФ	7625	5629	7492	-1996	+1863	-133

Джерело: розраховано автором

Абсолютні показники фінансової стійкості визначаються, виходячи із оцінки можливості покриття запасів та витрат підприємства різними джерелами фінансування. За даними розрахунків у таблиці 2.16, можемо говорити, що підприємство знаходиться протягом усього дослідженого періоду у нестійкому фінансовому стані:

$$M_3 = (0; 0; 1), \text{ тобто } \Delta\text{ВОК} < 0; \Delta\text{ВД} < 0; \Delta\text{ЗДФ} > 0.$$

Слід відмітити від'ємне значення такого показника як власні оборотні кошти у 2020 та 2022 роках, що свідчить про значну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Доповнимо дане твердження аналізом відносних показників фінансової стійкості (таблиця 2.17).

Таблиця 2.17 – Відносні показники фінансової стійкості ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (-,+)		
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020
Коефіцієнт фінансової незалежності (більше 0,5)	0,20	0,57	0,45	+0,37	-0,12	+0,25
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (більше 0,2)	-0,68	0,18	-0,16	+0,87	-0,34	+0,53
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	4,07	0,76	1,23	-3,31	+0,47	-2,84
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,80	0,43	0,55	-0,37	+0,12	-0,25
Коефіцієнт фінансової залежності (1,67-2,5)	5,07	1,76	2,23	-3,31	+0,47	-2,84

Джерело: розраховано автором

Хоча і відбулась суттєва капіталізація, все одно і відносні показники свідчать про високий ступінь фінансової залежності підприємства. Незавершені капітальні інвестиції та нарощення основних засобів на балансі, що значною мірою профінансовано з позикових джерел, дає від'ємну маневреність власного капіталу. Коефіцієнт концентрація залученого капіталу високий, хоча і скоротився на кінець періоду. Також в 2021-2022 році в межі норми опустився і коефіцієнт фінансової залежності.

У таблиці 2.18 наведено розраховані показники ділової активності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 рр.

Таблиця 2.18 – Показники ділової активності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показник	Роки			Відхилення, (+,-)			
	2020	2021	2022	абсолютне		відносне, %	
				2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Оборотність всіх активів	4,1	5,1	5,6	+1,1	+0,4	+26,6	+7,9
Тривалість обороту всіх активів, дні	89	70	65	-19	-5	-21,0	-7,3
Оборотність оборотних активів	6,1	8,5	11,0	+2,4	+2,5	+39,9	+30,0
Тривалість обороту оборотних активів, дні	59	42	33	-17	-10	-28,5	-23,1
Коефіцієнт завантаженості активів	0,25	0,19	0,18	-0,05	-0,01	-21,0	-7,3
Оборотність ДЗ	68,1	121,0	160,0	+53,0	+39,0	+77,8	+32,2
Тривалість обороту ДЗ, дні	5	3	2	-2	-1	-43,7	-24,3
Оборотність КЗ	6,3	9,9	16,7	+3,6	+6,8	+58,0	+69,1
Тривалість обороту КЗ, дні	58	36	22	-21	-15	-36,7	-40,9
Оборотність матеріальних запасів	6,1	8,5	11,4	+2,3	+3,0	+38,2	+35,2
Тривалість обороту, дні	59	43	31	-16	-11	-27,6	-26,0
Операційний цикл, дні	64	45	34	-19	-12	-29,0	-25,9
Фінансовий цикл, дні	6	9	12	+3	+3	+40,5	+34,3
Фондовіддача	12,7	13,4	12,7	+0,7	-0,7	+5,8	-4,9
Оборотність власного капіталу	16,7	13,8	11,2	-2,9	-2,5	-17,5	-18,5

Джерело: розраховано автором

Протягом дослідженого періоду зростала як вартість активів, так і обсяги чистого доходу, причому останній зростав більш швидкими темпами, тому показники оборотності зросли: тривалість обороту всіх активів зменшилась з 89 днів у 2020 році до 65 днів у 2022 році. Аналогічна тенденція із оборотністю оборотних активів: скорочення за період склало 26 днів. Майже вдвічі скоротився і операційний цикл підприємства. Суттєво зросла оборотність як дебіторської, так і кредиторської заборгованостей. Тривалість обороту

дебіторської заборгованості скоротилась з 5 днів у 2020 році до лише 2 днів у 2022 році. Тривалість обороту кредиторської заборгованості скоротилась з 58 днів у 2020 році до 22 днів у 2022 році. Зросла і оборотність матеріальних запасів. Фондовіддача дещо зросла у 2021 році: на 5,8%, проте у 2022 році рівень її знизився до рівня 2020 року. Це пояснюється зростанням обсягів та вартості необоротних активів, потрібних для розширення торговельної мережі ТОВ «ФУДЕКСПРЕС». Отже, в цілому показники ділової активності демонструють позитивну динаміку.

Таблиця 2.19 – Показники рентабельності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

У відсотках

Показники	Роки			Відхилення (+; -)			
	2020	2021	2022	абсолютне		відносне	
				2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022 /2021
Рентабельність продажу	0,08	0,03	0,09	-0,05	+0,06	-61,26	+182,82
Рентабельність продукції (робіт, послуг)	0,11	0,04	0,11	-0,07	+0,07	-62,00	+169,07
Рентабельність операційної діяльності	1,03	0,37	0,36	-0,65	-0,01	-63,47	-2,64
Рентабельність всієї діяльності	0,08	0,03	0,09	-0,05	+0,06	-61,22	+182,96
Рентабельність активів,	0,34	0,17	0,51	-0,17	+0,34	-50,96	+205,21
Рентабельність власного капіталу	1,40	0,45	1,03	-0,95	+0,58	-68,03	+130,54
Рентабельність необоротних активів	1,03	0,42	1,02	-0,61	+0,60	-58,92	+142,10
Рентабельність оборотних активів	0,51	0,28	1,01	-0,23	+0,74	-45,78	+267,69

Джерело: розраховано автором

Як видно з даних таблиці 2.19 показники рентабельності за всіма її видами залишаються на доволі низькому рівні, проте все ж таки підприємство працює прибутково у сучасних надскладних умовах. В цілому, фінансовий стан підприємства можна оцінити як нестійкий, оскільки всі показники, окрім ділової активності, знаходяться поза межами рекомендованих норм. Однак,

дана ситуація пояснюється тим, що на даному етапі ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» знаходиться на стадії масштабування своєї діяльності, розвитку торговельної мережі із значними інвестиційними вкладеннями, що мають окупитись у майбутньому через збільшення доходів.

Наступним кроком у проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» буде аналіз фінансових результатів його діяльності, динаміка котрих наведена в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 – Фінансові результати діяльності ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Роки				Абсолютне відхилення, тис.грн			Відносне відхилення, %		
	2019	2020	2021	2022	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Чистий дохід від реалізації продукції	102377	171019	268549	360166	+68642	+97530	+91617	+67,0	+57,0	+34,1
Інші операційні доходи	300	382	208	324	+82	-174	+116	+27,3	-45,5	+55,8
Разом доходи	102677	171401	268757	360490	68724	+97356	+91733	+66,9	+56,8	+34,1
Собівартість реалізованої продукції	75563	132126	211520	298177	+56563	+79394	+86657	+74,9	+60,1	+41,0
Адміністративні витрати	3013	4654	5081	6211	+1641	+427	+1130	+54,5	+9,2	+22,2
Витрати на збут	22340	32799	51044	54651	+10459	+18245	+3607	+46,8	+55,6	+7,1
Інші операційні витрати	415	82	109	141	-333	+27	+32	-80,2	+32,9	+29,4
Інші витрати	1197	1566	897	908	+369	-669	+11	+ 30,8	-42,7	+1,2
Разом витрати	102528	171227	268651	360088	+68699	+97424	+91437	+67,0	+56,9	+34,0
Валовий прибуток	26814	38893	57029	61989	+12079	+18136	+4960	+45,0	+46,6	+8,7

Кінець таблиці 2.20

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Фінансовий результат від операційної діяльності	1346	1740	1003	1310	+394	-737	+307	+29,3	-42,4	+30,6
Фінансовий результат до оподаткування	149	174	106	402	+25	-68	+296	+16,8	-39,1	+279,2
Податок на прибуток	27	31	19	72	+4	-12	+53	+14,8	-38,7	+278,9
Чистий прибуток	122	143	87	330	+21	-56	+243	+17,2	-39,2	+279,3

Джерело: розраховано автором

Чистий дохід підприємства суттєво зріс: на 67% у 2020 році, на 57% у 2021 році та на 34,1% у 2022 році. Відповідно зростали і витрати, здійснені протягом періоду, однак у деякі роки темпи їх зростання були більшими, тому динаміка фінансового результату – чистого прибутку – не повністю повторювала тенденцію зростання чистого доходу (рисунок 2.6).

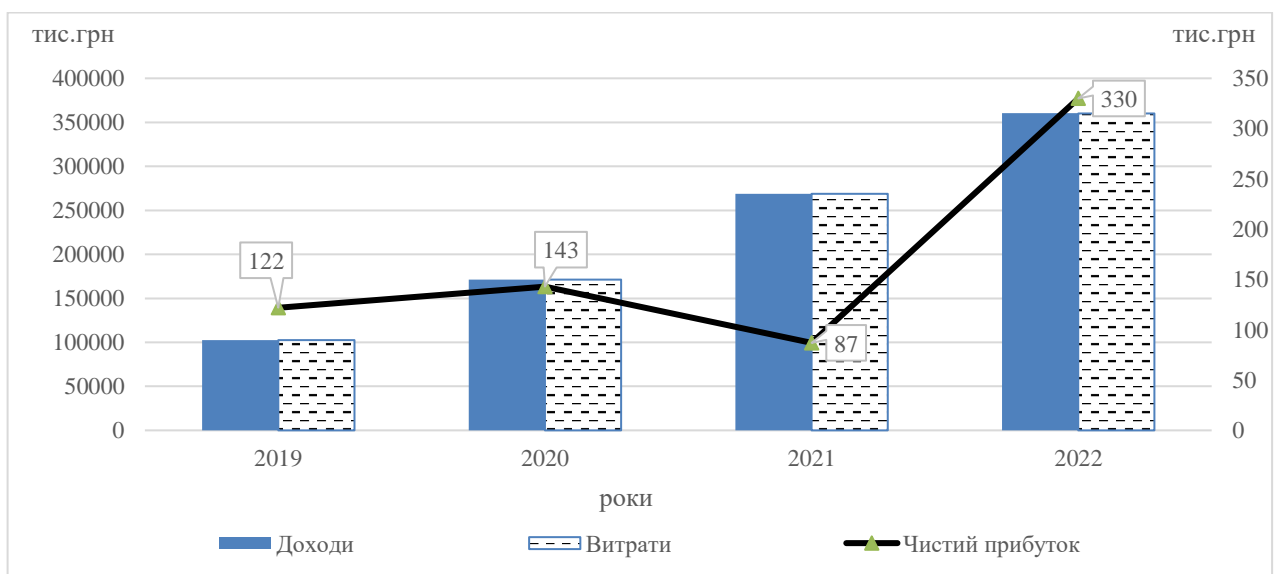

Рисунок 2.6 – Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2019-2022 роках

Отже, зазначимо, що протягом аналізованого періоду діяльність ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» є прибутковою. Найбільшу суму чистого прибутку підприємство отримало в 2022 році, і це незважаючи на умови воєнного стану та падіння купівельної спроможності населення. Проте, роздрібна торгівля продуктами харчування характеризується стабільним попитом. А отже і розбудова торговельної мережі, якою наразі займається підприємство є перспективним напрямком інвестування коштів. На разі мережа «BULKA market» налічує 20 магазинів, розташованих у Хмельницькій області, безпосередньо у Хмельницькому, Кам'янці-Подільському та Деражні.

3 Напрями вдосконалення управління оборотними активами підприємств роздрібної торгівлі на прикладі ТОВ «ФУДЕКСПРЕС»

Діяльність підприємств роздрібної торгівлі охоплює доволі широке коло аспектів економічного, фінансового та організаційного характеру, ефективність вирішення яких може суттєво залежати від стану їх оборотних активів. Їх наявність у достатніх обсягах, завантаження в обороті, віддача та ефективність використання, забезпеченість відповідними джерелами фінансування обумовлюють не лише певний рівень платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства, але й потенціал і можливості досягти стратегічні цілі, зокрема максимізувати прибуток та вартість підприємства, що є найважливішими індикаторами визначення ефективності функціонування. Діяльність підприємства роздрібної торгівлі відповідає специфіці галузі, підлягає регулюванню відповідною правовою базою щодо ліцензування та дозвільної системи, що в свою чергу формує певні тренди розвитку галузі загалом.

Інформаційне забезпечення відіграє в сучасних умовах провідну роль у прийнятті управлінських рішень, адже усвідомлений топ-менеджментом стан фінансів та особливостей організації діяльності багато в чому визначає ефект від їх реалізації. Зважаючи на різноманіття складових оборотних активів, чинників їх формування: ендогенних та екзогенних, методики та політики управління оборотними активами, потрібно врахувати усі ці особливості та на цій основі запропонувати алгоритм розбудови забезпечення управління оборотними активами з метою досягнення таргетованого рівня ефективності на основі системи показників (рисунок 3.1).

Як було з'ясовано у попередньому пункті кваліфікаційної роботи в активах ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» оборотні активи становили: у 2020 році – 66,8%, у 2021 році – 53,6%, а у 2022 році – 48,2%. Такий тренд падіння частки

оборотних активів даного торговельного підприємства зумовлений нарощення капітальних інвестицій у розширення мережі власних магазинів.

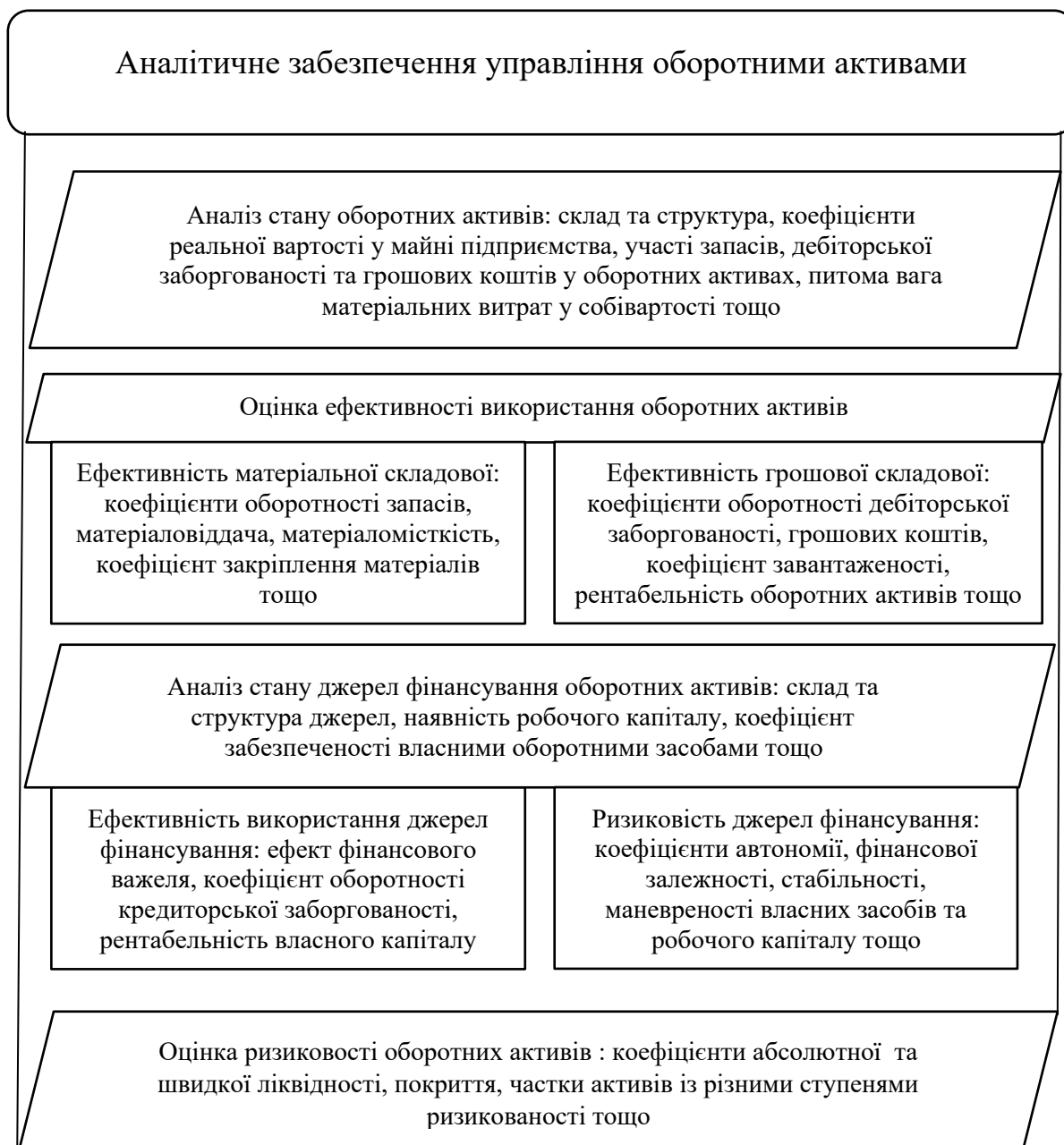

Рисунок 3.1 – Поетапний склад аналітичного забезпечення управління оборотними активами (узагальнено та структуровано на основі [33,39,40])

Відповідно до рисунку 3.1 формування аналітичного забезпечення для управління оборотними активами починається із дослідження стану оборотних

активів за визначеними показниками, бажано у динаміці кількох років, аби сформувані уявлення про сформовані тренди у функціонуванні підприємства.

На рисунку 3.2 подано динаміку структури оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», згрупованих за елементами, у 2020-2022 роках.

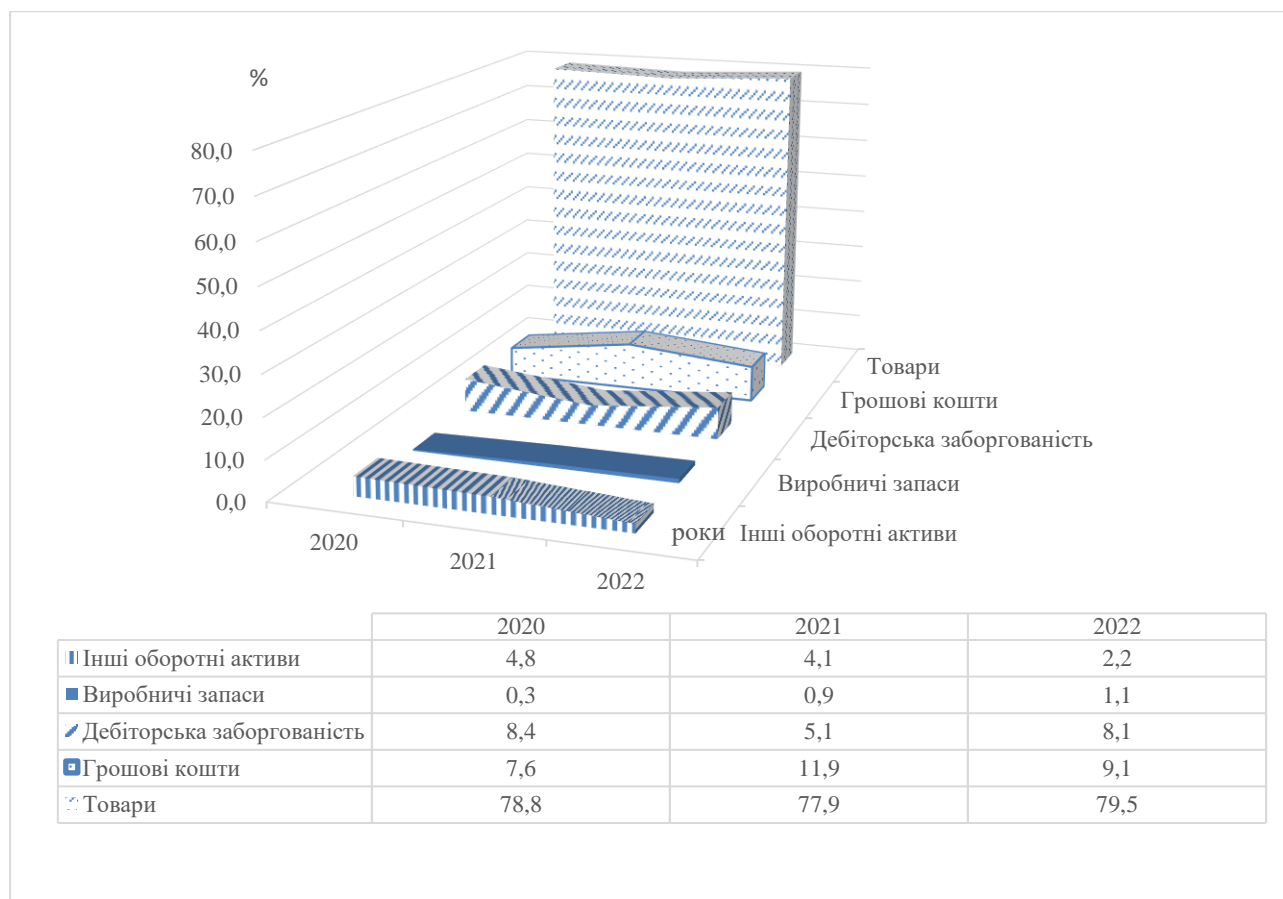

Рисунок 3.2 – Динаміка структури оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», згрупованих за елементами, у 2020-2022 роках

Отже, до складу оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» входять: виробничі запаси (частка коливається навколо 1%), товари, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші оборотні активи.

Найбільшу частку – більше $\frac{3}{4}$ – в оборотних активах очікувано займають товарні запаси, на кінець періоду вона навіть трохи зросла, на 0,7%. Отже, пильна увагу в контексті управління повинна бути приділена саме управлінню запасами.

Друге та третє місце поділяють між собою грошові кошти та дебіторська заборгованість, причому частка дебіторської заборгованості на кінець періоду дещо зменшилась, на 0,3%; частка грошових коштів, навпаки, зросла на 1,5%. Отже, можемо говорити про несуттєве але накопичення найбільш ліквідних активів на балансі.

У відповідності до визначених на рисунку 3.1 складових аналітичного забезпечення проведемо розрахунок показників стану, ефективності використання та фінансування за дотримання допустимого рівня ризику ТОВ «ФУДЕКСПРЕС». Результати розрахунків відображено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Динаміка показників формування аналітичного забезпечення управління оборотними активами ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Абс.відхилення, (+/-)		
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2022/ 2020
1	2	3	4	5	6	7
Оцінка ефективності використання оборотних активів						
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,1	8,5	11	+2,40	+2,50	+4,90
Термін обороту оборотних активів	59	42	33	-17	+9	-26
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	68,1	121	160	+52,90	+39,00	+91,90
Термін обороту дебіторської заборгованості	5	3	2	-2	-1	-3
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	59,4	90,2	107,8	+30,81	+17,63	+48,44
Тривалість обороту грошових коштів	6	4	3	-2	-1	-3
Коефіцієнт завантаженості	0,25	0,19	0,18	-0,06	-0,01	-0,07
Рентабельність оборотних активів	0,51	0,28	1,01	-0,23	+0,74	+0,50
Коефіцієнт оборотності запасів	6,1	8,5	11,4	+2,40	+2,90	+5,30
Термін обороту запасів	59	43	31	-16	-12	-28
Товаромісткість	0,13	0,09	0,07	-0,03	-0,02	-0,05
Коефіцієнт оборотності товарів	7,98	10,83	14,00	+2,85	+3,17	+6,03
Термін обороту товарів	45	33	26	-12	-8	-19
Аналіз стану джерел фінансування оборотних активів						
Власні оборотні активи, %	0	19	0	+19	-19	0
Позикові оборотні активи, %	100	81	100	-19	+19	0
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	6,3	9,9	16,7	+3,60	+6,80	+10,40

Кінець таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7
Термін обороту кредиторської заборгованості	58	36	22	-22	-14	-36
Рентабельність власного капіталу	1,4	0,45	1,03	-0,95	+0,58	-0,37
Коефіцієнт автономії	0,20	0,57	0,45	+0,37	-0,12	+0,25
Коефіцієнт фінансової залежності	5,07	1,76	2,23	-3,31	+0,47	-2,84
Коефіцієнт фінансової стабільності	-0,17	0,24	-0,13	+0,41	-0,37	+0,04
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	4,07	0,76	1,23	-3,31	+0,47	-2,84
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,80	0,43	0,55	-0,37	+0,12	-0,25
Коефіцієнт маневреності власних засобів	-0,01	0,53	0,16	+0,54	-0,37	+0,17
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	3,39	0,95	1,07	-2,44	+0,13	-2,31
Оцінка ризиковості оборотних активів						
Частка оборотних активів з мінімальним ризиком вкладення	0,08	0,12	0,09	+0,04	-0,03	+0,01
Частка оборотних активів з малим ризиком вкладення	0,09	0,06	0,09	-0,03	+0,03	0
Частка оборотних активів з середнім ризиком вкладення	0,79	0,78	0,80	-0,01	+0,02	+0,01
Частка оборотних активів з високим ризиком вкладення	0,05	0,04	0,02	-0,01	-0,02	-0,03
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,21	0,11	+0,14	-0,10	+0,04
Проміжний коефіцієнт покриття	0,16	0,30	0,21	+0,14	-0,09	+0,05
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,20	0,37	0,24	+0,16	-0,13	+0,03
Коефіцієнт покриття	0,98	1,74	1,22	+0,75	-0,52	+0,24

Як бачимо за таблиці 3.1 оборотність оборотних активів зросла за досліджений період як за всім обсягом оборотних активів, так і в розрізі груп елементів: оборотність товарних запасів, оборотність дебіторської заборгованості та грошових коштів. Тривалість обороту, відповідно, скоротилась за всіма групами оборотних активів. Отже, стан та динаміку оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» можемо оцінити позитивно.

Дослідження структури оборотних активів за джерелами фінансування показує, що переважно ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» фінансує свої оборотні активи за рахунок позикових джерел: довго- та короткострокових. Лише у 2021 році 19% оборотних активів були профінансовані з рахунок власних джерел. Слід відмітити скорочення тривалості обороту кредиторської оборотності з 58 днів у

2020 році до 22 днів у 2022 році, тобто на 36 днів, що свідчить про покращення платіжної дисципліни та обумовлене пришвидшенням обороту товарів та поступленням виручки.

Таким чином підприємство може швидше розраховуватись із своїми кредиторами за товарними кредитами. Тобто ефективність використання джерел фінансування можемо оцінити позитивно, хоча із застереженнями. Проте висока концентрація позикових джерел погіршує показники ризиковості джерел фінансування, як от коефіцієнти автономії, залежності, концентрації позикового капіталу тощо. Хоча слід відмітити покращення їх рівня у 2021 році, та наступне погіршення у 2022 році, проте падіння до рівня 2020 року не відбулось: коефіцієнт автономії зріс на 0,25; коефіцієнт фінансової залежності скоротився на 2,84; коефіцієнт маневреності власних засобів зріс на 0,17. В той же час коефіцієнт фінансової стабільності у 2020 та 2022 році набуває від'ємного значення, що свідчить про нестачу власних джерел фінансування оборотних активів.

Показники ризиковості та ліквідності оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у дослідженому періоді, в цілому свідчать про поміркований ризик, адже більшість активів сконцентровані у групі із середнім ризиком. Питання із ліквідність залишається доволі проблемним, хоча в цілому за період показники дещо покращились, зріс коефіцієнт покриття, котрий на початку періоду був меншим 1. Знову ж таки це відображення значних запозичень для розвитку мережі, що здійснюється підприємством незважаючи на загрози та виклики воєнного стану в країні.

Відповідно до проведеного аналізу стану оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», виявлених проблем та «вузьких місць» щодо управління даними активами, вважаємо за доцільне актуалізувати увагу саме на оптимізації оборотних активів на базі критерію максимізації прибутку, оскільки значна частка серед джерел фінансування припадає на кредитні ресурси. Підпорядкування оптимізації оборотних активів завданню максимізації

прибутку дасть змогу вчасно погашати та платежі за основною сумою кредитів та відсотки за ними.

На основі проведених досліджень наукової економічної літератури оптимізацію будемо вважати пріоритетним напрямом щодо вдосконалення управління оборотними активами, оскільки результатом її є не лише обрахунок оптимального обсягу та структури цих активів, а ще визначення нормативів і оптимізаційних параметрів, а також формування механізму оптимізації і джерел фінансування оборотних активів.

Важливо проводити оптимізацію, ґрунтуючись на певних принципах:

- по-перше, спрямованість на цілі розвитку – орієнтація на розвиток підприємства, а не лише поточну діяльність, та підпорядкованість загальній системі фінансового управління;

- по-друге, відповідність умовам діяльності – врахування змін ринку та інфраструктури під час вибору співвідношення складових оборотних активів;

- по-третє, мінімізація витрат щодо залучення та зберігання активів – мета забезпечити отримання «максимальної» віддачі при «мінімальних» витратах;

- по-четверте, варіативний підхід – врахування критеріїв оборотності, ліквідності, рентабельності, ризикованості тощо під час вибору оптимального варіанту та забезпечення структури оборотних активів, що є прийнятною щодо ефективності діяльності та щодо мінімізації рівня ризику;

- по-п'яте, комплексний характер прийнятих рішень щодо оптимізації – мета полягає в досягненні компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю, а також в узгодженості рішень щодо джерел їх фінансування оборотних активів та фінальними результатами діяльності підприємства роздрібної торгівлі.

Отже, алгоритм управління оборотними активами торговельного підприємства, сформований на основі оптимізації з урахуванням потреби максимізації прибутку та нестійкого зовнішнього середовища функціонування в Україні має включати наступні елементи (рисунок 3.3)

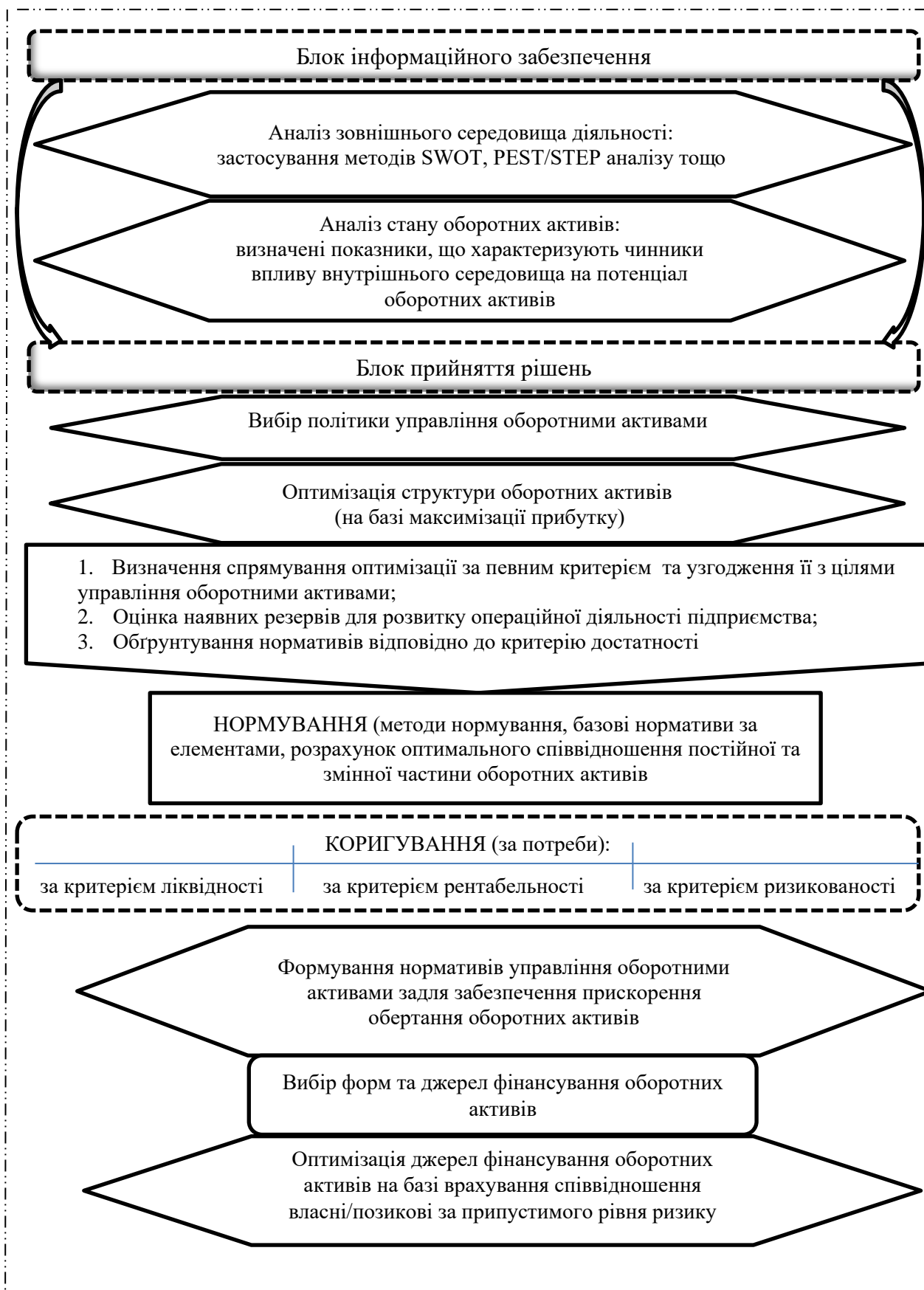

Рисунок 3.3 – Алгоритм управління оборотними активами підприємства роздрібної торгівлі (запропоновано автором для ТОВ «ФУДЕКСПРЕС»)

Блок інформаційного забезпечення виконує роль накопичення інформації з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У цьому випадку, менеджер повинен зібрати та проаналізувати достатньо інформації для визначення впливу на оборотні активи різних факторів, таких як загальна економічна ситуація в країні, темпи інфляції (дефляції), рівень ставок банківського кредитування, тенденції розвитку інвестиційного ринку (інвестиційний клімат), особливості податкового законодавства, недосконалість нормативно-правової системи та скорочення чисельності населення. На рівні великого торговельного підприємства цей моніторинг проводиться систематично плановим відділом. Більш конкретні дані для прогнозування зовнішньої ситуації, що стосується підприємства, можуть надати оцінки факторів, таких як попит на продукцію (ринкові умови), умови пропозиції товарів, рівень конкуренції, сезонні коливання та постачальники, інформація щодо яких може бути отримана від маркетингового відділу.

Слід зазначити, що на етапі аналізу стану оборотних активів необхідно уточнити показники, які визначають вплив внутрішнього середовища на формування потенціалу оборотних активів підприємства. Це включає визначення таких факторів, як основна стратегія підприємства, розмір його діяльності, стадія розвитку, система взаємодії з постачальниками, а також операційні аспекти, які охоплюють тривалість операційного циклу підприємства та внутрішню логістику.

Блок прийняття рішень забезпечує поетапність роботи щодо оптимізації управління оборотними активами в цілому, шляхом розподілу цієї діяльності на послідовні кроки із метою досягнення позитивного результату від оптимізації оборотних активів на складом та структурою та формуванням оптимального співвідношення джерел фінансування за прийнятного рівня ризику. Відповідна діяльність щодо оптимізації джерел фінансування оборотних активів є заключним етапом алгоритму управління оборотними активами підприємства роздрібною торгівлі та передбачає застосування математичних моделей, що дає можливість обрати кращий з можливих варіантів для здійснення фінансування.

Обрання джерел фінансування оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі має на меті їх оптимізацію з фокусом на критеріях ефективності. Це означає врахування достатньої кількості коштів для задоволення потреб підприємства в оборотних активах, забезпечення його платоспроможності, гарантування фінансової стійкості та мінімізацію витрат на залучення оборотних активів.

Перевагами цього алгоритму є висока точність та деталізація розрахунків, які не лише враховують обсяги окремих видів оборотних активів, але й їх конкретний склад. Він враховує умови та особливості роботи кожного підприємства, надаючи можливість простежити весь процес створення та використання товарних запасів. Крім того, він передбачає розробку асортиментного набору товарів для кожного магазину та забезпечує контроль за його підтримкою. За сучасних умов розвитку цифровізації використання комп'ютерних технологій, автоматизованих систем обліку товарів полегшує процес збору та обробки інформації та використання даного алгоритму.

Висновки

Відповідно до мети та поставлених в роботі завдань у ході дослідження було обґрунтовано теоретико-методичні засади управління оборотними коштами підприємств роздрібною торгівлі та окреслено напрямки його вдосконалення.

У першому розділі роботи: з'ясовано сутність оборотних активів та їх істотні характеристики, проведено узагальнення підходів до трактування поняття «оборотні активи» науковцями та підкреслено, що, оборотні активи виступають відображенням розміщення інвестованого у процеси господарської діяльності капіталу; згруповано та узагальнено класифікація оборотних активів підприємства за різними класифікаційними ознаками, котра була доповнена такою як «за спрямуванням», що дає змогу більш чітко ставити та вирішувати управлінські завдання. Серед усього розмаїття класифікаційних критеріїв, на нашу думку, слід наголосити важливості, в контексті саме управління оборотними активами, на виокремленні таких як: джерела формування (фінансування), участь у кругообігу, ліквідність та нормування.

Управління оборотними активами для підприємств роздрібною торгівлі представляється нам найбільш важливою частиною системи операційного та фінансового менеджменту, що обумовлено суттєвим обсягом саме оборотних в складі всіх активів торгівлі, її високою рухливістю та мобільністю переходу між стадіями кругообігу, і відповідно практично вирішальним впливом на обсяги продажів, рівні ліквідності, платоспроможності та рентабельності підприємства. Дослідження показало, що в процесі управління оборотними активами виконуються аналітична, стабілізуюча та контрольна функції, на основі особливостей поєднання яких було здійснено узагальнення підходів до управління оборотними активами та проведена систематизація чинників впливу на формування оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі.

Наголошено, що в процесі управління оборотними активами для підприємств роздрібною торгівлі важливим етапом є визначення оптимальної в них потреби.

У другому розділі роботи: проведено аналітичну оцінку сучасного стану розвитку роздрібною торгівлі України у 2018-2022 роках; здійснено аналіз фінансово-господарської діяльності та стану оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2020-2022 роках.

Інтенсифікація розвитку торгівлі є загальносвітовою тенденцією, і в цьому ж контексті знаходиться і економіка України. Форс-мажорні обставини пандемії з локдаунами змушували шукати нові канали комунікації між продавцем та покупцем, бурхливого розвитку набула Інтернет-торгівля. Великі підприємства роздрібною торгівлі становлять трохи більше одної десятої всіх великих підприємств України, а трохи більше третини з них займаються роздрібною торгівлею продуктами харчування. Скорочення кількості підприємств роздрібною торгівлі у 2022 році склало 33%, а тих, що займаються торгівлею продуктами харчування 37%.

Близько четвертої частини підприємств України є збитковими протягом дослідженого періоду, аналогічна картина спостерігається і у роздрібній торгівлі, хоча частка збиткових зросла до 26,7% у 2021 році. В той же час частка збиткових підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування нижча 15-16%, і лише у 2020 році вона становила 20%.

Оборотні активи, являючи собою найбільш мобільну частину активів підприємств, відповідно, дуже чутливо реагують на загальні зміни в економіці, підйоми та падіння. За результати аналізу бачимо позитивну динаміку зростання загального обсягу оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі продуктами харчування у 2018-2022 роках. Хоча частка їх скоротилась із 70% до 55%. результати дослідження стану галузі роздрібною торгівлі свідчать про бурхливий її розвиток у докризові роки та високу чутливість до зовнішніх викликів форс-мажор, але також і про швидку адаптивність і відновлюваність.

ТОВ «ФУДЕКСПРЕС», яке було засновано у 2016 році, представлено у сфері роздрібною торгівлі на території Хмельницької області як мережа

«BULKA market». Для фінансування розширення торговельної мережі у 2022 році були задіяні не лише кошти власників підприємства, а й значні кредитні ресурси. Чистий дохід ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» зростав протягом періоду, що є позитивним сигналом щодо ефективності розширення торговельної мережі, що відбувається. В цілому за період приріст чистого доходу склад 110%. Відбулась капіталізація ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» у 2021 році, коли власники збільшили зареєстрований капітал майже вдвічі: з 11 млн грн до 21 млн грн.

Проведена оцінка фінансового стану ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» за показниками ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, дозволяє зробити узагальнений висновок про нестійкий фінансовий стан підприємства, коли для покриття запасів та витрат потрібні усі джерела – власні та залучені – фінансування. Також виявлена проблема із забезпеченням ліквідності, оскільки відчувається постійна нестача активів для покриття поточних витрат. Показники рентабельності за всіма її видами залишаються на доволі низькому рівні, проте все ж таки підприємство працює прибутково. Найбільшу суму чистого прибутку підприємство отримало в 2022 році, і це незважаючи на умови воєнного стану та падіння купівельної спроможності населення.

У третьому розділі роботи розроблено напрями вдосконалення управління оборотними активами підприємств роздрібною торгівлі на прикладі ТОВ «ФУДЕКСПРЕС». Нами підкреслено, що інформаційне забезпечення відіграє в сучасних умовах провідну роль у прийнятті управлінських рішень, відповідно до цього було узагальнено та структуровано поетапний склад аналітичного забезпечення управління оборотними активами. Аналіз стану оборотних активів ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» показав поміркований ризик, адже більшість активів сконцентровані у групі із середнім ризиком. На цій основі для ТОВ «ФУДЕКСПРЕС» було запропоновано алгоритм управління оборотними активами із оптимізацією їх за критерієм максимізації прибутку з метою погашення позик. Управління оборотними активами на його основі сприятиме покращення фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник / О.Я. Базилінська. – К.: ЦНЛ, 2009. – 328 с.
2. Берехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства / Л. О. Берехтіна // Держава і регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2006. – № 6. – С. 378-381.
3. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств: підручник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. – К.: КНЕУ, 2006. – 780 с.
4. Близнюк О. П. Тенденції використання позикових фінансових ресурсів у діяльності торговельних підприємств України та методичні аспекти їх планування в довгостроковому періоді / О. П. Близнюк, О. М. Іванюта // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 337–346
5. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бодаренко // Інвестиції практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 40–44
6. Брушко Г. В. Методологічні основи управління оборотними активами / Г.В. Брушко // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. – URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/126.pdf (дата звернення: 02.11.2020).
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Велкова І. Ю. Сучасні методики розрахунку показників ефективності використання оборотних активів підприємств АПК / І.Ю.Велкова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 1. – С. 47-53
9. Власова Н. О. Цілі та зміст політики формування оборотних активів торговельного підприємства / Н. О. Власова, О. В. Михайлова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – №. 2 (12). – Харків : ХДУХТ, 2010. – С. 235–241.

10. Власова Н. О. Чинники формування оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі / Н. О. Власова, М. В. Чорна, О. В. Михайлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №8. – С. 156 – 163.

11. Гаценко-Колумбет О. П. Оборотні активи підприємства: проблеми теорії обліку / О. П. Гаценко-Колумбет // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 42-47.

12. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: закон: [прийнято Верховною Радою 16 січ. 2003р.] :офіц. текст : станом на 31.03.2023 // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.10.2023)

13. Гринюк І.М. Економічна сутність оборотних активів та їх типологія / І.М. Гринюк // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. – 2016. – Vol. 2. – № 4. – Р. 64– 74.

14. Донін Є.О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства / Є.О.Донін // Економіка і організація управління. – 2018. – № 1. – С. 75–85.

15. Дядін А. С. Управління капіталом у контексті забезпечення конкурентних переваг суб'єкта підприємницької діяльності роздрібною торгівлі // А. С. Дядін, Н. В. Бобро // Право і безпека. – 2021. – № 1 (80). – С. 35-41.

16. Економіка підприємства: Тлумачний словник термінів / уклад.: О.В. Гук, К.О. Кузнецова. – НТУУ «КПІ», 2016. – 114 с.

17. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ДССУ. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.11.2023)

18. Коди видів економічної діяльності за КВЕД-2010 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://services.dtkk.ua/classifiers/kved/part/47> (дата звернення 14.11.2023)

19. Кравченко О. С. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством /

О. С. Кравченко, Г. М. Іванова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5, Т. 2 – С.29-31

20. Лиса О. В. Особливості визначення потреби в оборотному капіталі / О. В. Лиса // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2006. – №. 217. – С. 598.

21. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 10.10.2023)

22. Міокова Г.І. Принципи організації оборотних активів / Г.І. Міокова, В.О. Буряк // Наукові записки КНТУ. – 2011. – Вип. 11. – Ч. 1 – С. 68-75

23. Нога Д. Г. Кругообіг оборотних активів аграрних підприємств та ефективність їх використання в сучасних умовах господарювання / Д. Г. Нога // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2013. – №23. – С. 103-107

24. Носань Н.С. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства» / Н.С.Носань, В.Г.Мартінович// Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С.272-275.

25. Носов П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів / П. Л. Носов // Економіка і держава. – 2008. – № 7. – С.43-46

26. Перерва П.Г. Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелева, В.Л.Товажнянський // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2015. – № 59. – С. 148–152.

27. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.

28. Полторак А. С. Класифікація оборотних активів підприємств АПК: сучасні науково-методологічні підходи / А. С. Полторак // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 15. - С. 68-71.

29. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: закон: [прийнято Верховною Радою 16 липн. 1999р.] : офіц. текст : станом на 10.08.2022 // Офіційний сайт Верховної Ради України. –

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 10.10.2023)

30. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : наказ : [прийнято Міністерством фінансів України 07.02.2013 № 73] : офіц. текст : станом на 17.02.2023 // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 10.10.2023)

31. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс] : наказ : [прийнято Міністерством фінансів України 20.10.99 № 246] : офіц. текст : станом на 01.01.2023 // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 10.10.2023)

32. Роганова Г. О. Прогнозування забезпеченості оборотним капіталом підприємства / Г. О. Роганова, І. В. Кравченко // Ефективна економіка. – 2020. – № 2. – С. 10-21

33. Рубаха М. В. Прикладні аспекти аналізу оборотного капіталу суб'єкта господарювання / М. В. Рубаха, М.-М. П. Цюпа // Ефективна економіка. – 2017. – № 4. – С. 117-121.

34. Сікора І. Особливості оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах / І. Сікора // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 9. – С. 13-18

35. Сіфурова А.І. Формування фінансової структури оборотного капіталу та оборотних активів підприємств торгівлі України / А.І. Сіфурова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2019. – №1(29). – 25-36

36. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ : Знання, 2010. – 550 с.

37. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. К. Воронової. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2011 – 558 с.

38. Стратійчук В. Стратегічне управління оборотними активами підприємств торгівлі / В.Стратійчук // Вісник КНТЕУ. – 2019. – №127 (5). – С.59-74
39. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібною торгівлі: монографія / Н.О.Власова та ін. – Х.:ХДУХТ, 2014. – 258 с.
40. Філатова З.В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства / З.В. Філатова, А.Г. Ротанова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – 2011. – №. 29. – С. 330–335.
41. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.
42. Фінансово-економічний словник : словник-довідник / кол. авт. :Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 164 с.
43. Фурса Т.П. Концептуальні засади управління оборотними активами підприємства / Т.П.Фурса // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2014. – Т.19. Вип.1/2. – с. 184-187
44. Чухно І. С. Визначення економічної сутності поняття «оборотні активи підприємства» / І. С. Чухно // Регіональна економіка. – 2008. - № 6. – С. 62-69.
45. Bodie Z. Financial Economics / Z. Bodie, R.C.Merton, D. Cleeton. – Pearson Learning Solutions, 2012. – 512 p.
46. Brealey R. Principles of Corporate Finance / R.Brealey, S.Myers, F.Allen. – McGraw-Hill Education, 2019 – 992 p.
47. Brigham E.F. Financial Management: Theory & Practice / E.F.Brigham, M.C.Ehrhardt. – Cengage Learning, 2016 – 1200 p.
48. Makhotina D.O. Financing of current assets of food retail enterprises in Ukraine // D.O. Makhotina, N.A. Khrushch / Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2023 – С. 7-9

Додатки